حکومەتا هەرێما کوردستانێ – عیراق
وەزارەتا پەروەردەیێ
رێڤەبەریا گشتی یا پرۆگرام و چاپەمەنییا

پەروەردەیا ئیسلامی

بۆ پۆلا حەفتێ بنەڕەت

بەرهەڤکرنا

عبدالله عبدالرحمن بابان   واحد حمه صالح   عبد الجبار محمد شريف
ئازاد عمر سيد أحمد   خواجة طه شاهين   صادق عثمان عارف

پێداچوونا زانستی

عبد الجبار محمد شريف

وەرگێڕان ژ عەرەبی بۆ کرمانجییا ژۆری

ئیسماعیل تاها شاهین   تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

پێداچوونا زمانی

خواجة طه شاهين

چاپا دووێ   ٢٧١٦ کوردی   ٢٠١٦ زايينی   ١٤٣٧ مشەختی

سەرپەرشتیێ زانستی یێ چاپێ: عبد الجبار محمد شریف – خواجة طه شاهین

سەرپەرشتیێ هونەری یێ چاپێ: عثمان پیرداود کواز – سعد محمد شریف صالح

نەخشەسازیا بەرگی: عادل زرار أمین

دەرئێخستنا هونەری و ئەرشیف: ئاری محسن أحمد

تایپکرن: ئیسماعیل تاها شاهین

جێبەجێکرنا بژارەکرنا هونەری: عدنان أحمد خالد

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشگۆتن

ئەڤ کتێبە – پەروەردەیا ئیسلامی بۆ ڕێزا حەفتێ یا بنەڕەت – پێگاڤا حەفتێیە ژ نەخشەیێ گوهۆڕین و پێشئێخستنا پرۆگرامێ بابەتێ پەروەردەیا ئیسلامی، ئەوێ وەزارەتا پەروەردەیێ بڕیار پێ دایی، و ژ بۆ ب سەرێکفەئینانا ڤی کاری و هنگاڤتنا ڤێ ئارمانجێ ئەم وەك لژنە هلبژارتین.

د بەرهەڤکرنا ڤێ کتێبێدا تشتێ گرنگێ ب خەم هاتییە وەرگرتن، گوهۆڕینا ئاوایێ (شێوازێ) بەرچاڤکرنا وانەیانە، سەرباری بابەتێن وانەیان ب خوەژی، کو جودانە ژ یێن پرۆگرامێ پێشتر. د سەر وان کارێن ب پەرستنێڤە گرێدایی، مە بزاڤ کرییە د ڤێ کتێبێدا، ئەم پیتەیەکی ڕژد بدەینە هندەك ئالییێن دی یێن گرنگ ژی، وەکی دیارکرنا ژینەنیگارا هندەك هەڤال و هەوگرێن پێغەمبەری و چەند کەسەکێن پشتی وان هاتین، د گەل دانەناسینا هندەك ژ وان زانایان، ئەوێن خزمەتا ڕێبازا بانگ و گازییا ئیسلامی کرین. ئارمانجا مە ژ ڤێ هەمییێ ئەوە، ئەم کوڕێن خوە یێن قوتابی، د دینیدا شارەزا بکەین، و وان ل دووڤ پەروەردەیەکا دورست پەروەردە بکەین، دا بشێن ڕۆلێ خوە ب دورستی د ئاڤاکرنا پاشەڕۆژا وەلاتێ مەدا ببینن.

هەروەکی مە د پێشگۆتنا کتێبێن قۆناخێن پێشتردا ژ ڤی پرۆگرامی گۆتی، جارەکا دی و دوبارە ئەم دێ بێژین، کارێ لژنەیا مە ل ئێرە ب دووماهی دئێت، و ب هندێ کارێ هەڤکارێن مە، مامۆستایێن پەروەردەکەر دەست پێ دکەت. ئەرکێ وان ژی بێ گۆمان ئەوە، ڤێ نامەیێ ئێکسەر و ڕوو ب ڕوو بگەهیننە کوڕێن مەیێن قوتابی. دوور نائێتە دیتن، د بەر کارێ خوەڕا، ب سەر هندەك کێماسییان ژی هلببن، مە پێ خوەشە، مە ژێ ب ئاگەهـ بێخن، دا ئەم بشێین، د چاپێن پاشتردا، ڕێکا خوە ل سەر بگوهێزین و خوە ژێ بدەینە پاش.

ل دووماهییێ ژی، داخوازا مە ئەوە، خودایێ مەزن ڕێکا سەرکەڤتنا ڕێبازا پەروەردەیی د کوردستانێدا، ل بەر مە سانەهی و خوەش بکەت، و مە هەمییان تێدا بکەتە دەستێن ب سەرئێخستن و ئاڤاکرنێ.

لژنەیا بەرهەڤکرنێ

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا
صدق الله العظيم

کۆرسی ئێکێ

بانگهلدێری و بنسترا وێ د ئیسلامێدا

خەلك هەمی ژ رێڤە، ل سەر ئێکتاپەرستی و باوەر و پەرستنا خودێ، ئێك مللەت بوون، پاشێ ژێك جودابوون و ژێك چوونە پاش. خودایێ مەزن، پێغەمبەر هنارتن، بۆ پەرستنا خودێ و گرتنا رێکا وی، گازی خەلکی کرن، گازیکرنا خەلکی ژ بۆ پەرستن و گرتنا رێکا خودێ و قەنجیکرن، ئێکە ژ کار و کریارێن پێغەمبەران، لەو فەرە ل سەر مە، ئەم ل سەر هندەك کار و کریارێن پێغەمبەران راوەستین کو ئەڤە چەندەکن ژێ:

١- **گازیکرنا خەلکی ژ بۆ پەرستنا خودێ**: ئانکو گوهداریکرن و گرتنا رێکا خودێ و جهئینانا هەر فەرمانەکا وەك باوەر و گۆتن و کریار دایی.

٢- **گەهاندنا ئاشکەرا**: رۆنکرن و ئاشکەراکرنا وێ (وەحی)یێیە، ئەوا خودێ بۆ بەندەیێن خوە هنارتی، چونکی پێغەمبەر چێتر مەرەم و رامانێن وێ دزانن.

٣- **هاندان و ترساندن**: مزگینیدان و ترساندنا مرۆڤان ب وی ئاوایێ پێغەمبەر بۆ هاتینە هنارتن، کلیلا ڤەکرنا دەروونێ مرۆڤاتییێیە، ئەو دەروونێ دوباری ل سەر هندێ هووگرتی، کو تنێ خێر بۆ خوە بڤێت و خرابییێ ژ خوە ب تنێ بدتە پاش، ڤێجا ئەرکێ پێغەمبەران ئەوە، خەلکی رووباری راستییا کارێن وان بکەن، دا بزانن، یێ خێرێ بکەت، خێرێ دێ بینت، و یێ خرابییێ ژێ بکەت، جزایێ خرابییا خوە دێ بینت.

٤- **چێکرن و پاقژکرنا دەروونان**: خودایێ مەزن ب (وەحی)یا خوە، خەلکی ژ تاریستانێ رزگار دکەت و بەرێ وان ددەتە رۆناهییێ، ئەڤە ژی ب هندێ ب جه دئێت، کو رێ و نیشانێن خودایێ خوە فێر ببن و دەروونێ وان ب ناسینا وی پاقژ ببت.

لەو پێغەمبەرێ مە ژی (سلاڤ لێ بن) فەرمان داییە، تشت ژێ بێتە ڤەگوهازتن، بلا خوە ئایەتەك ژی بت، و دوعا بۆ هەر کەسەکێ ژی کرییە، تنێ فەرمۆدەیەکێ ژی، ژێ ڤەگوهێزت، و گۆتییە: ڤەگوهازتنا سونەتا من بۆ موسلمانان، خوە ژ هنگاڤتنا جەرگێ دژمنی ب تیران ژی چێترە. خودایێ مەزن دبێژت: **((وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ)) (فصلت ١٢٥)**، ئانکو کەس ژ وی موسلمانی ئاخفتن خوەشتر و باشتر نینە، ئەوێ بانگ و گازییا خوە بۆ گرتنا رێکا خودێ هلددێرت، و بەرێ خەلکی ددتە گوهدارییا خودێ و پێغەمبەرێ وی (سلاڤ لێ بن)، و کار ب یاسا و

شەریعەتێ وان بکەت، و د هەمی کار و باراندا هەوارا خوە بگەهینتێ و پێ بکەت، ئـەها ئەڤەیـە کەسـێ ژ هەمییان چێتر و ئاخفتن خوەشتر و باشتر.

وانەیا دوییێ

بانگهلدێری ژ بۆ گرتنا رێکا خودێ دڤێت چاوا بت؟

بانگهلدێران بۆ گرتنا رێکا خودێ ب ئاوایەکی گشتی و د ناڤ خودان کتێباندا ب ئاوایەکی تایبەت، دڤێت رێکا نەرمی و ژیرییێ بگرت، رێکا ئاراستەکرنەکا مفادار و بەرهەمدار، کو عەقلی و دلی پێکڤە باخێڤت. ئەگەر گەنگەشە و دان و ستاندنەك ژی هەبت بۆ تێگەهاندنێ، دڤێت رێکا ڤایلکرنێ بگرت، و خوە هلنەپەسێرتە زرەتوپزی و تەعداییێ. خودایێ مەزن دبێژت: ((**ادعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ**)) **(النحل ١٢٥)**

د ڤێ ئایەتێدە، خودێ داخوازێ ژ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) دکەت کو ب ژیری بانگ و گازییا خوە بۆ گرتنا رێکا خودێ هلدێرت، کاودانێن گازیکرییان و تێگەهشتنا وان ل بەرچاڤان بت، و وێ ئاخڤتنێ بێژتە وان، ئەوا دلێ وان نەرم دکەت، نە وێ بێژت، ئەوا وان ژ گوهدارییا خوە برەڤینت، ب نەرمی ئاخڤتنێ رابەری وان بکەت، دا بزانن مەرەما وی تنێ راستییە، نەکو سەردەبرن و مفاوەرگرتنە ژ گازییێ، کا پێغەمبەری چ خێر ژ ڤێ گازییێ بۆ خوە دڤێت، ئەو بۆ وان ژی دڤێت، ب باشترین رێك گەنگەشە و دان و ستاندن د گەل وان بێتە کرن، رێز ل یێ بەرانبەر بێتە گرتن و نەئێتە پاشدەبرن. پێغەمبەر وان بەلگەیان بینت، ئەوێن هەردو ئالی ژێ ب باوەر، ب وان بەلگەیێن عەقلی گەنگەشە د گەل خودان کتێبان بێتە کرن، ئەوێن هەردو ئالی پەسەند دکەن و دهەڤینن، هەروەسا ئەو رێك بێنە گرتن، ئەوێن بەرێ دلان ددەنە هەڤییێ و نەرم دبن بۆ وەرگرتنا وێ، پشتی ڤێ هەمییێ خوە ل هندێ نەگرت کا دێ چ ب سەر بانگ و گازییا وی کەڤت، راستەرێبوون یان سەردەچوون و گومرایی، تشتێ ل سەر وی تنێ گازیکرن و بانگهلدێرانا دورست و گەهاندنا جوانە، هندی راستەرێیی و گومراییە، ئەڤە ب دەستێ خودێنە، و خودێ چێتر دزانت، کا کی بەرهەڤ و ئامادەیە بۆ وەرگرتنا راستییێ و هلبژارتنا رێکا گومرایی و سەردەچوونێ. ((**وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ**)).

د چ دا بانگهلدێری دیار دبت؟

بانگ و گازی د وان هەردو پشکێن شەهادەتێدا دیار دبت، ئەوێن بۆ وەك دو ستوونان.

ستوونێ ئێکێ: باوەری ب هەبوون و ئێکتاییا خودێ. ئێکتاپەرستی د قورئانێدا وەك باوەر، هێژاترین و بلندترین زانستە کو مرۆڤ پێ سەرفراز و بلند دبت، و ئەڤ ستوونە ئەو مەخسەدە ئەوا پشکا ئێکێ ژ شەهادەتێ (**أشهدُ أنْ لا إلهَ الا الله**) دگەهینت.

ستوونێ دوییێ: باوەری ب پێغەمبەرێ خودێ موحەممەد (سلاڤ لێ بن) وێ رامانێ ددەت:

أ- پێدڤییە باوەری پێ بێتە ئینان، کو پێغەمبەرێ خودێیە و دووماهی پێغەمبەرە.

ب- پێدڤییە باوەری ب وی تشتی بێتە ئینان ئەوێ پێ هاتی.

ج- پێدڤییە گوهدارییا وی بێتە کرن د هەر تشتەکێ گۆتی و کری و بڕیار پێ دایی، چ فەرمانا کرنێ بت، چ ژی یا نەکرنێ بت، و ئەڤ ستوونە، ئەو مەرەم و مەخسەدە، ئەوا پشکا دویێ ژ شەهادەتێ **(أشهدُ أنَّ محمداً رسولُ اللهِ)** دگەهینت.

زۆرلێکرن و زڕەتۆپزی د دینیدا:

خودایێ مەزن دبێژت:((**لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ...**)) **(البقرة ٢٥٦)**. ژ بەلگە و نیشانێن نەرمی و سنگفرەهییا ڤی دینی، د گەل کەسێن د باوەر و پەرستنا خوەدا، ژێ جودا ئەوە، زۆرییێ ل وان ناکەت ببنە موسلمان، بەلکو ڕێکا ئازادییێ ژی ل وان ناگرت، و دەلیڤەیێ ژی ل بەر وان ڤەکری دهێلت، دا هزرێن خوە باش بکەن و بڕیارا خوە دووری ترس و زۆرلێکرنێ ل دووڤ دلێ خوە بدەن.

بنەمایێ گرنگێ خودایێ مەزن د قورئانێدا بڕیار پێ دایی، ڕۆن و ئاشکەرایە، و هندێ ناخوازت زۆری ل کەسێ بێتە کرن، دا ببتە موسلمان، هەر کەس ئازادە د باوەریئینانا خوەدا، پشتی ڕاستەڕێیی و گومڕایی و ڕاستی و نەڕاستی ژێك هاتینە ڤاڤارتن و دیارکرن. کەسێ ل دووڤ ئیسلامێ بچت و پشتا خوە بدەتە گاوری و گومڕاییێ، ئەڤە وی دینێ ڕاست و دورست بۆ خوە هلبژارت و باوەرا موکوم ب دەست خوەڤە ئینا و ب سەر ڕاستییا ئاشکەرا هلبوو.

دان و ستاندن:

- هەردو ستوونێن بنیاتی یێن هەردو پشکێن شەهادەتێ چنە؟ ڕۆن بکە.
- (زۆری ل کەسێ نائێتە کرن، ببتە موسلمان، هەر کەس سەربەست و ئازادە د باوەریئینانا خوەدا). گەنگەشەیێ ل سەر ڤێ دەستەواژەیێ بکە، و د ڕۆنکرنا خوەدا، ئایەتەکا قورئانێ بینە، هەمان ڕامانێ بدەت.

ژ ڕامانا ڤان ئایەتان کارێ پێغەمبەران دیار بکە:

١-خودێ دبێژت: ((**اللهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ...**)). **(البقرة ٢٥٧)**.

٢- خودێ دبێژت: ((**كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ...**)). **(البقرة ٢١٣)**.

٣- خودێ دبێژت: ((**يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ**)). **(المائدة ٦٧))**.

وانەیا سێیێ

پەرستنا خودێ

ڕامانا پەرستنێ:

پەرستن: گوهداری و خوەشكاندنە بۆ فەرمانێن خودایێ مەزن، ب ڕێكا جهێینانا وان، وەكی كرنا نڤێژێ، گرتنا ڕۆژییێ، دانا زەكاتێ، چوونا حەجێ، دوعاكرنێ، خواندنا قورئانێ، گوهدارییا دەیبابان، خێردانێ، ڕاستگۆتنێ، سپارتنا ئەمانەتێ و ئاخفتنا خوەش.

بێ گۆمان، چارچۆڤ و بازنێ پەرستنێ د ئیسلامێدا ل جهێینانا چەند فەرمانەكان ب تنێ ڕاناوەستت، بەلكو هێژ فرەهترە، هەمی كار و كریارێن مرۆڤێ موسلمان دگرت، هەتا ڤەدیپەڕتە ڕەفتارێن وی یێن ئاسایی ژی، وەكی خوارن و ڤەخوارن و نڤستنێ. مرۆڤێ موسلمان دەمێ خوارنێ دخوت، كارێ وی ئەڤە پەرستنە، ب خێر بۆ دئێتە هەژمارتن - ئەگەر خوارن و ڤەخوارنا وی دورست و حەلال بت - هەروەسا هەمی كارێن وی یێن دی ژی. پەیڤا دین د زمانێ عەرەبیدە ڕامانا (خوەشكاندنێ) ددت، ئانكو: دیاركرنا خوەشكاندن و ستوچەماندنێ بەرانبەری پەرستی. موسلمان خوە بۆ خودێ دشكێنن، هەروەسا

نەموسلمان ژی خوە بۆ پەرستی و بیر و باوەرێن خوە دشکێنن و خوە بۆ وان دچەمینن و دەستێن خوە ڕابەری وان دکەن و دوعایێ ژێ دکەن. تشتێ گرنگ ل ئێرە ئەوە، ئەو سڤکاتی و یارییان ب پەرستیێن خوە ناکن و ڕژدن د پەرستنا خوەدا. ل ئێرە جهێ هندێیە پسیار بێتە کرن، ئەرێ ما خودێ نە هێژایی هندێیە، مرۆڤێ موسلمان خوە بۆ بشکێنت و سەرێ گوهداریێ بۆ بچەمینت؟

پەرستنا خودێ تشتەکی سروشتییە :

سروشتێ مرۆڤی، ئەوێ پاك و ڕەسەن، مرۆڤی دگەهینتە هندێ، کو خودێ بنیاست و بپەرێست، ئەڤە ئەگەر ل سەر ڕەوشا خوە یا بنیاتییا ساخلەم مابت. خودایێ مەزن دبێژت: ((**فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ...**)) **(الروم ٣٠)**.

ئەڤ ئایەتا پیرۆز بەلگەیە ل سەر هندێ، کو (بەر ب خودێ چوون)، تشتەکی سروشتییە ل دەڤ هەر مرۆڤەکێ، و بەلگە و نیشانە ل سەر هندێ، کو پەرستنا خودێ، د گەل سروشتێ مرۆڤی گونجاییە، لێ بەلێ گاوری و ژ ڕێ ڤاریبوون، دەرکەڤتنە ژ سروشتێ ژێگوٚتی. دەمێ هندەك مرۆڤ قەستا پەرستنا غەیری خودێ دکەن، هنگێ ئەڤە ل دووڤ کارلێکرنا هندەك ئەگەرێن دەرەکی دئێتە ئەنجامدان، وەکی کارلێکرنا دەیبابان و یا ژیوارێ جڤاکی. ئەها ئەڤەیە ئەوا پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) تل بۆ درێژکری، دەمێ گۆتی: ((كلُّ مولود يُولدُ على الفطرة فأبواه يُهوِّدانه أو ينصرانه او يمجسانه)). ئانکو هەر کەسەك ل سەر سروشتێ خودێ کو ئێکتاپەرێسییە، ب سەر دنیایێ دکەڤت، پاشتر دەیباب وی دکەنە جوهی یان فەلە یان ئاگرپەرێس.

پەرستنا خودێ پێدڤییەکە :

پالدەرەکی سروشتی هەیە، مرۆڤی هەردەم پال ددت کو قەستا خودێ بکەت، دا خودێ هەوجەیی و پێڤییێن وی بۆ سانەهی بکەت، دەمێ خوە بێ چارە و بێ دەستهلات دبینت. ئەڤە شوونا هەڤبەندییەکا ڕووحییە، د ناڤبەرا مرۆڤی و خودایێ ویدا، کو وە ل دەروونێ مرۆڤی دکەت، هەست بکەت خودانهێزەك هەیە، وی دپارێزت و پشتەڤانییا وی دکەت و رزقی ددەتێ و ساخ دکەت، ئەو دەمێ ژ مال دەردکەڤت و دبێژت: (بسم الله وعلى الله توكلت - ب ناڤێ خودێ، من پشتا خوە ب خودێ گرێدا)، هزر دکەت چو زیان و بەلا بەرهنگاری وی نابن. هەر کەسەکێ ژ ڤێ پەیوەندییا ڕووحی بێ بار بت، کەسێ بۆ خوە وەك هاریکار نابینت، وی بپارێزت، چونکی وی چو هەڤبەندییێن ڕووحی د ناڤبەرا خوە و خودێدا چێنەکرینە.

جهئینانا فەرمانا خودێ پەرستنا وییە :

هەر ژ رێڤە دەمێ مرۆڤ ژ بەرێ خودێڤە هاتییە چێکرن، فـەرمانا پەرسـتنا خـودێ بـۆ هاتییـە دان. چو مللەت نەهاتینە سەر ڕوویێ ڤی ئەردی، پێغەمبەرەك بۆ وان نەهاتبتە هنـارتن، و (وی پێغەمبـەری) داخوازا پەرستنا خودێ ژ وان نەکربت. خودایێ مەزن دبێژت: ((**وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولاً أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ...**)) **(النحل ٣٦)**.

پەرستنا خودێ، ماف و ئەرکە ل سەر ملێ بەندەیێن خودێ: نە تشتەکی نەبوویییـە، خـودێ مـاف ل سـەر بەنـدەیێن خوە هـەبت، تشتێ نـەبوویی ئـەوە، ئـەڤ مافـە بـۆ خـودانێ خوە کـو خودێیـە، نەئێتـە هەڤاندن. پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) مـە ئاگەهـداری ڤـی مـاڤی دکـەت، دەمـێ دبێـژت: **((حقُّ الله على عبادِهِ أن يعبدوه ولا يُشركوا به شيئاً))**. ئانکو: مافێ خودێ ل سـەر بەنـدەیێن وی ئـەوە، وی بپەرێسـن و چو هەڤال و هەڤپشکان بۆ چێ نەکەن.

ئەگەر بێتە گۆتن: بۆچ پەرستنا خودێ ل سەر مرۆڤی هاتییە فەرکرن؟

د بەرسڤا ڤێ پسیارێدا ئەم دێ بێژین: چونکی پەرسـتن مـافێ خودێیـە، ل سـەر بەنـدەیێن وی، خودێیـە چـێکەر و رزقـدەهـ و پشـتەڤانێ وان د تەنگافییانـدا، ئـەوە سـاخکەرێ نەسـاخ و نەخوەشـێن وان، ئـەوە دوعاوەرگرێ وان.

پەرستن كار و کریارە:

پشتی باوەر ڕێکا خوە ب دلی دئێخت و خوەجهـ دبت، مـرۆڤ دبتـە بـاوەردار، و دڤێـت کـارەك هـەبت، شادەیییێ بۆ ڤێ باوەرێ بدەت و بۆ ببتە پشت و بەلگە - ئانکو: بچتە د ڤۆناخا کریارێدا - و هنگێ بەر و بەرهەمێ باوەرێ دیار دبت، و د ڤی واریدا پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: ((ليس الايمان بـالتمني ولا بالتحلّي ولكن ماوقر في القلبِ وصدَّقه العملُ)) ئانکو: باوەر نە ب خوەزییانە، نـەژی ب خەملاندنێیـە، بەلکو باوەر ئەو تشتە، ئەوێ د دلیدا خوەجهـ دبت، و کار و کریار بۆ دبنە پشت و بەلگە و نیشان.

ئانکو دڤێت باوەرێ کار و کریارێن باش د گەل بن، ژ بەر هندێ مرۆڤێ باوەردار دێ بینی نڤێـژێ دکـەت، ڕۆژییێ دگرت و ب هندێ ژ غەیری خوە دئێتە ڤاڤارتن و دچتە د ناڤ ڕێزا (باوەردارێن خودێپـەرێس)دا، ئانکو باوەردارێن ڕاست و ڕاستگۆ.

وانەیا چارێ

جوونێن پەرستنان

پەرستن چار جوونن:

١ - پەرستنا دلی:

ئەوە ڤیان و نەڤیان و ترس و هیڤییا باوەرداری ژ بۆ خودێ بت.

٢- پەرستنا گیانی:

ئەوە مرۆڤێ باوەردار نڤێژێ بکەت و ڕۆژییێ بگرت و بچتە حەجێ ئەگەر بشێت.

٣ - پەرستنا گۆتنکی:

ئەوە مرۆڤێ باوەردار خودێ بینتە بیرا خوە و دەستێن خوە ڕابەری وی بکەت و قورئانا پیرۆز بخوونت.

٤ - پەرستنا مالی:

ئەوە مرۆڤێ باوەردار زەکاتا مالێ خوە بدەت و خێرهاتنێ د گەل ژار و دەستتەنگان بکەت و دەستێ وان بگرت.

١ - شووندەستێ پەرستنێ ل سەر گیانێ کەسێ باوەردار:

ڕووو و سیمایێ باوەرێ، ڕۆناهیا خوە ددتە سەر و چاڤێن باوەرداران، و ئەو ڕۆناهییە ب چاڤ د سەر و چاڤێن وانرا دئێتە دیتن، خودایێ مەزن ب خوەژی، ڤی ڕوویێ ژێگۆتی بۆ کەسێ باوەردار بەگەم دکەت، دەمێ دبێژت: **((... سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ...))** (**الفتح ٢٩**).

٢- شووندەستێ پەرستنێ ل سەر ڕەوشتێ کەسێ باوەردار:

شووندەستێ پەرستنێ، د بێنفرەهی و لێبۆرین و ڕاستگۆیی و ئێمنی و دلپێڤەیی و پاقژییا دلێ باوەرداریدا دیار دبت. خودایێ مەزن د دەرهەقێ دلێ واندا دبێژت: **((... أَلا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ))** (**الرعد ٢٨**). ئانکو: ب ئینانەبیرا خودێ، دل ئێمن و پشتڕاست دبن. بۆ نموونە: ڕۆژی مرۆڤێ باوەردار ژ نەکامی و بەرێخوەدانا نەدورست و درەوێ دوور دئێخت.

٣- شووندەشتێ پەرستنێ ل سەر مال و جڤاکێ:

پەرستن دبتە ئەگەرا پەیدابوونا جڤاکەکا تەنا و ئێمن، یا کو براینی و تەناهی و هاریکاری د ناڤدا.

وانەیا پێنجێ

پەسندکرنا پەرستنێ ل دەڤ خودێ و مەرجێن وێ

پەرستن ل دەڤ خودێ دێ ئێتە وەرگرتن، ئەگەر سێ ستوون تێدا هەبن:

١ – دڤێت کەسێ پێ ڕادبت باوەرداربت:

پەرستنا مرۆڤێ موسلمان دێ ئێتە پەسندکرن ئەگەر مرۆڤی باوەری ب خودێ و ملیاکەت و کتێب و پێغەمبەر و قەزا و قەدەرێ چ باش چ ژی خراب هەبت، خودێ دبێژت: ((مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً ...)) (النحل ٩٧) – **کەسێ کریارا باش بکەت و ئەو یێ باوەرداربت، ئەم دێ ژیانەکا خوەش دەینە بەر.**

٢- دڤێت پەرستن خوەری ژ بۆ خودێ بت:

ئانکو: مەرەما مرۆڤێ باوەردار پێ تنێ نکارێ خودێ بت و ژ هەر هەفپشکچێکرنەکێ (شرکەکێ) و مفا و بەرژەوەندەکا دنیایی شووشتی بت، بەلگە ژی قورئانا پیرۆزە دەمێ دبێژت: ((... فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا

لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا وَلاَ يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا)) (الكهف ١١٠) – كەسێ ل بەر بت خودایێ خوە ببینت، بلا کریارێن باش بکەت و د پەرستنا خوەدا چو هەڤال و هەڤپشکان بۆ خودێ چێ نەکەت.

٣- دڤێت د جهئینانا پەرستنا خوەدا رێك و رێبازا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) بگرت و ژ نك خوەچێكرن و تەنبەلییێ نەکەتە د ناڤدا:

ڤێجا کەسێ کار و کریارا باش بکەت و ئەو یێ باوەردار نەبت، کارێ وی ل دەڤ خودێ نائێتە وەرگرتن و دێ ل وی ب خوە ئێتە زڤراندن، و ب خێر بۆ نائێتە نڤیسین، بەلگە ژی ئەو گۆتنا خودێیە ئەوا دبێژت: ((وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا)) (الفرقان ٢٣).

جزایێ پەرستنێ:

خودایێ مەزن سۆز داییە باوەردارێن خودێپەرێس ژ نێر و مێیان کو جزایەکی باش بدتە وان ئەوژی ئەڤەیە:

١- پەرستنا وان پەسند بکەت و ل نك خوە بپارێزیت. خودێ دبێژت: ((فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ ...)) (آل عمران ١٩٥).

٢- وان ب بەهەشتێ شا بکەت. خودێ دبێژت: ((وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ...)) (النساء ٥٧).

ڕاهێنانا ئێکێ

١- ئایەتەکا پیرۆز بینە، ببتە بەلگە ل سەر هندێ کو ئیسلام دینەکێ زکماکی و سروشتییە.

٢- ئایەتەکا پیرۆز بینە، داخوازا پەرستنا خودێ بکەت.

٣- فەرمۆدەیەکا پیرۆز بینە، پشتەڤانییا هندێ بکەت، کو ڕاستییا باوەرێ ب کار و کریارێن باشڤە گرێداییە.

٤- فەرمۆدەیەکا پیرۆز بینە، خەلکی ئاگەهدار بکەت، کو پەرستنا خودێ ئەرکە د ستویێ واندا.

ڕاهێنانا دویێ

١- ئەم دبێژین: (پەرستنا خودێ پێدڤییەکە)، ڤێ گۆتنێ ڕۆن و ئاشکەرا بکە.

٢- دەمێ موسلمان خودایێ خوە دپەرێست، شووندەستێن پەرستنا وی ل لەش و گیانێ وی دیار دبن، ڤێ گۆتنێ ڕۆن بکە.

٣- مەرجێن پەسندکرنا پەرستنێ ل دەڤ خودێ چنە؟

٤- خودایێ مەزن سۆز داییە باوەردارێن خودێپەرێس ژ نێر و مێیان کو جزایەکێ باش بدەتە وان. ڤێ چەندێ باش شرۆڤە بکە.

ڕاهێنانا سێیێ

ستوونا دویێ ب ئاوایەکێ گونجایی، ب ستوونا ئێکێڤە بکە:

١- خواندنا قورئانێ، پەرستنەکا .... گیانییە.

٢- چوونا حەجێ، پەرستنەکا .... مالییە.

٣- زەکات پەرستنەکا .... دلییە.

٤- ڤیانا خودێ پەرستنەکا .... گۆتنکییە.

ڕاهێنانا چارێ

بۆ هەر ڤالاییەکا خوارێ بەرسڤەکا ڕاست و گونجاییا د ناڤبەرا دو کڤاناندا، هلبژێرە:

١- نە تشتەکی نەبوویییە خودێ ماف ل سەر بەندەیێن خوە هەبت، تشتێ نەبوویی ئەوە .... (ئەڤ مافە نەئێتە هەڤاندن - ئەڤ مافە بێتە جهێنان - ئەڤ مافە بێتە موکومکرن).

٢- ئەوێ هەڤبەندییەکا ڕووحی د ناڤبەرا وی و خودایێ ویدا هەبت، هەست دکەت .... (دودلە - خودانهێزەك هەیە، وی دپارێزت - بێ پشت و پشتەڤانە).

بزاڤەك:

مامۆستا دێ داخوازێ ژ قوتابییان کەت، دیمەنێ خوارێ ب ڕێکا نواندنێ بەرچاڤ بکەن.

دان و ستاندنەك د ناڤبەرا (شاهۆ) و (سەردار) دا ل دۆر پەرستنێ

شاهۆ: سەردار، یا ژ منڤە پەرستن نە ب تنێ نڤێژ و ڕۆژییە.

سەردار: یا چ تشتە شاهۆ؟

شاهۆ: بۆ من دیاربوو، پەرستن کار و کریارێن مرۆڤی ژی دگرت وەکی: وەرزشێ و خوارنێ و نڤستنێ.

سەردار: شاهۆ، ئەڤ پێزانینە تە ژ کیڤە ئینایینە؟

شاهۆ: من ژ گۆتاربێژێ مزگەفتا نێزیکی مالا مە وەرگرتینە.

سەردار: ئانکو ئەم دێ نڤێژێن خوە کەین و ڕۆژییان گرین، پاشێ دێ ژین و ژیارا خوە یا ئاسایی ژی بەینە سەری، ئەو ژی بۆ مە پەرستنە.

گرتن و بەرزەنەکرنا مافێ مرۆڤانییێ

مافێ مرۆڤانییێ، ژ وان مافێن ئیسلامییە، ئەوێن هەڤبەندییێن جڤاکی پێ ب هێز دکەڤن، و ئەندامێن جڤاکێ پێ دگەهنە ئێك و پێکڤە دئێنە گرێدان، و سروشتێ ساخلەمێ مرۆڤی داخوازا بەرزەنەکرنا وی دکەت و شەریعەتا مە یا سنگفرەھ بڕیار د ڕاستا ب جهکرنا ویدا داییە.

پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) مە د بەر هندێڕا دکەت، کو ئەم هەڤبەندییان د ناڤبەرا خوە و مرۆڤێن خوە یێن نێزیکدا - ژ خزم و خوونان - موکوم بکەین.

* ژ (ابن مسعود)، خودێ ژێ ڕازی بت، هاتییە ڤەگوهازتن، کو پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: (اتقوا الله وصلوا أرحامكم — ژ خودێ بترسن و پشتا خوە نەدەنە مرۆڤێن خوە). (ابن عساكر) و (بيهقي) ڤەگوهازتییە .

پشتنەدان و بەرزەنەکرنا مرۆڤانییێ، ئانکو ڤەنجیکرنە د گەل مرۆڤ و خزمان و ب ڤان ڕێکان:

١- ب ڕێکا ڕێزگرتن و خوەشکاندنێ.

٢- گەهاندنا مفایێ گیانی.

٣- گەهاندنا مفایی ب ڕێکا مەزاختنا مالی و ل دووڤ نێزیکی و دووراتییا مرۆڤانییێ. ئەگەر ئەڤە ژی ب دەستڤە نەهاتن، بلا ب (ڕەوشتەکی باش) بت، وەکی:

أ- ئاخڤتنا خوەش.

ب- ڕوولێخوەشكرن و كەیفخوەشییێ.

ج- نەرمییێ.

د- گوهداریكرن و خوە بۆ شكاندنێ.

و هەر تشتەكێ ڤیانا مرۆڤانی و خزمانییێ موكوم و بنەجه بكەت.

پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: ((**صلوا أرحامكم ولو بالسلام – مرۆڤانییا خوە د گەل ئێكدو موكوم بكەن، ئەگەر خوە ب سلاڤكرنێ ژی بت)). (فەرمۆدەیەكا باشە).**

هندەك كەس هەنە هەڤبەندییا مرۆڤانییا وان د گەل خزم و خوونان، ل دووڤ یا مرۆڤێن وی ب خوەیە، دەمێ مرۆڤێن وی خوە پێ دئیننە دەر و خوە نێزیك دكەن، ئەوژی خوە ب وان دئینتە دەر و خوە نێزیكی وان دكەت، گاڤا مرۆڤێن وی، بەنكێ مرۆڤانییێ بڕین، ئەوژی دبڕت و پشتا خوە ددەتە وان، دێ بێژی قەنجی ب قەنجییە و خرابی ب خرابییە. ئەها ئەڤ كەسە نائێنە هەژمارتن ژ وان كەسان ئەوێن مرۆڤانییێ دگرن و موكوم دكەن، سەرەدەرییا وان د گەل مرۆڤ و نێزیكێن وان، وەكی سەرەدەرییا وانە د گەل هەر كەسەكی دوور ژی. كەسێ مرۆڤانییێ ڕاست و دورست ئەوە، ئەوێ ژ بۆ كنارێ خودێ، خوە ب مرۆڤێن خوە بینتە دەر و گوە نەدەتە هندێ كا مرۆڤێن وی ب خوە، خوە پێ دئیننە دەر یان نە.

(ابو هريرة) خودێ ژێ ڕازی بت، ڤەدگوهێزت و دبێژت: پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) دبێژت: ((**أنا الرَّحمنُ خَلَقْتُ الرحِمَ وشقَقْتُ لَها إسماً من إسمي فَمنْ وصَلَها وصلته ومن قَطَعَها قطعته ومن ثبتها ثبته وإن رحمتي سبقت غضبي** – ئەز دلۆڤانم و من مرۆڤانی داییە، و من ناڤەك ژ ناڤێ خوە بۆ ڤەبڕییە، كەسێ مرۆڤانییێ موكوم بكەت و بەرزە نەكەت، ئەز دێ هەڤبەندییا خوە د گەل موكوم كەم، و ئەوێ ببڕت و پشتا خوە بدەتێ، دێ بەنكی د ناڤبەرا خوە و ویدا بڕم، و ئەوێ خوەجه بكەت، ئەز دێ وی خوەجه كەم، و دلۆڤانییا من بەری كەربا من هاتییە)). (احمد) و (البخاری) و (ابو داود) و (الترمذي) و (الحاكم) و (البيهقی) ڤەگوهازتییە.

ئەڤ فەرمۆدەیە موكومكرنا مرۆڤانییێ و دلپێڤەیییێ د دەرهەڤێ لێزم و نێزیكاندا و پسیارا وان ل دووڤ شیان و ڕەوشا خودانی، گەلەك گرنگ دكەت، چونكی مرۆڤانییا دئێتە موكومكرن، دو جوونن:

١- یا گشتی. ٢- یا تایبەت.

١- یا گشتی: مرۆڤانییا دینییە و دڤێت ب ڤیان و شیرەتكرن و دادگەری و وژدان و جهئینانا مافێن ل سەر مە ئەرك، بێتە موكومكرن.

٢- یا تایبەت: ب زێدەكرنا مەزاختنێ ل نێزیك و خوە و خوونان و پسیاركرنا ڕەوشا وان و گرتنا چاڤان ژ خەلەتییێن وان، و هەر ئێكێ ژی ل دووڤ ڕێز و پەیسكا وی.

باشیێن گرتنا مرۆڤانییێ و بەر و بەرهەمێ وێ

ژ باشی و بەرهەمێن گرتنا مرۆڤانییێ ئەڤەنە:

١- گرتنا مرۆڤانییێ و موکومکرنا وێ، پەرستنە بۆ خودێ.

٢- گرتنا مرۆڤانییێ دروشمێ باوەرئینانێیە ب خودایێ مەزن و ڕۆژا دووماهییێ.

٣- کەسێ مرۆڤانیڤێ و خزمدۆست خوەشڤی دکەت، و کار و بارێن وی سڤك دکەت و ڕێکان ل بەر ڤەدکەت و دلۆڤانییێ ب سەردا دادرێژت، و نەخوەشییان ژێ ددەتە پاش.

٤- بەندەیی ب ڕازیبوون و ڤیانا خودێ شا دکەت.

٥- خەلاتێ گرتنا مرۆڤانییێ ژ یێ هەمی پەرستنان زووتر دئێتە دان.

٦- گونەه و نەباشی پێ دئێنە ژێبرن.

٧- ژ ئەگەرێن بەرفرەهی و بەرەکەتێیە د ژی و ژیارێدا.

٨- گرتنا مرۆڤانییێ وەلاتان ئاڤا دکەت و ب ڕەوش دئێخت.

٩- و دووماهییێ ژی، گرتنا مرۆڤانییێ، ژ مەزنترین ئەگەرێن چوونا بەهەشتێیە.

وانەیا حەفتێ

ڕەوشتێن گرتنا مرۆڤانییێ

پێدڤییە ئەم هندەك ڕەوشتێن گرێدایی ب گرتنا مرۆڤانییێڤە بزانین، كو ئەڤە چەندەكن ژێ:

ڕەوشتێ ئێكێ – ئنیەتا دورست و دلبێشی:

ئانكو گرتنا مرۆڤانییێ دا خودێ ژ خۆ رازی بكەین، وفەرمانا وی و پێغەمبەرێ وی ب جھ بینین.

ڕەوشتێ دویێ –گرتنا مرۆڤانییێ ژ كەسێ نێزیك، دەست پێ بێتە كرن:

هندی یێ نێزیكترە، خوەپێئینانەدەر و مرۆڤانییا وی فەرترە، پێدڤییە كەسێ مرۆڤگر ژ وی دەست پێ بكەت، نە ژ یێ دوورتر. هندی گرتنا مرۆڤانییێ و قەنجیكرنە، دڤێت ل دووڤ نێزیكاتییێ بت.

ڕەوشتێ سێیێ – دورستە كەسێ موسلمان سەرا مرۆڤێن خوە بدەت، خوە ئەگەر ئەو ل سەر دینەكێ دی ژی بن یان موسلمانێن چاك نەبن ژی، بێی د وان تشتاندا چاڤ ل وان بكەت یێن نەگونجایی د گەل ئیسلامێ.

ڕەوشتێ چارێ – دلخوەشكرن:

دلخوەشكرنا نێزیك و خزم و لێزمان ب هەر ڕەنگەكێ هەبت، وەكی سەرەدانا وان د هەمی جەژن و هلكەڤتاندا، و نەبڕینا سەرەدانا وان، ب هەر مهانە و هەجەتەكا هەبت، ئەگەر ئاستەنگەك كەڤتە

د ڕێکێدا، هەڤبەندی ب ڕێکا تەلەفۆنێ، یان نڤیسینێ، ناڤبەین ناڤبەین بێتە کرن، ئەڤە هەمی هەڤبەندییا مرۆڤانییێ ب هێز دئێخت و ڤیانێ د ناڤبەرا کەسێن نێزیکی ئێکدا پەیدا دکەت و مرۆڤانییێ دەم بۆ دەم دئینتە بیرا وان و دلێن وان پێك خوەش دبن.

دان و ستاندن

س ١ — بەرسڤا دورستا د ناڤبەرا دو كڤاناندا هلبژێرە:

١- كەسێ مرۆڤانییێ دورست دگرت ئەوە ئەوێ (پشتا خوە ددەتە وی، ئەوێ پشتا خوە ددەتێ)، (قەنجییێ شوونا قەنجیی دكەت)، (ژ بۆ كنارێ خودێ مرۆڤانییێ دگرت).

٢- ژ ڕەوشتێن گرتنا مرۆڤانییێ ئەوە چاڤێ مرۆڤی ل: (پارەیی)، (دەستخوەشییێ)، (خەلات و پاداشتێ خودێ) بت.

٣- گرتن و هەڤبەندییا مرۆڤانییێ: (ڤیانێ)، (كەربێ)، (نەڤیانێ) د ناڤبەرا كەسێن مرۆڤێن ئێكدا پەیدا دكەت.

س٢- ڤان نێزیك و لێزمان ل دووڤ نێزیكاتییا وان بۆ گرتنا مرۆڤانییێ ڕێز بكە:

١- پسمام ٢- باب ٣- برا ٤- دایك.

س٣- هەردو جوونێن مرۆڤاتییێ كیژكن؟ هەر ئێكێ جودا بێژە و بەحس ژێ بكە.

س٤- باشی و بەرهەمێ گرتنا مرۆڤانییێ یا هەر فەرمۆدەیەك ژ فەرمۆدەیێن خوارێ دگەهینت چیە؟ جودا بەحس بكە و بێژە.

١- ژ (جبیر بن مطعم) هاتییە ڤەگوهازتن كو پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) گۆتییە: **((لایدخل الجنة قاطع رحم** — كەسێ مرۆڤانییێ نەگرت، ناچتە بەهەشتێ)). (ئێك ئاخڤتنن ل سەر، بوخاری و موسلم ڤەگوهازتییە).

٢- ژ (أنس بن مالك) هاتییە ڤەگوهازتن، كو پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) گۆتییە: **((من أحب ان یبسط له في رزقه وینسأ له في اثره فلیصل رحمه** — كەسێ بڤێت ڕزقێ وی بەرفرەه ببت و ژییێ وی درێژ ببت، بلا مرۆڤێن خوە بەرنەدت)). (ئێك ئاخڤتنن ل سەر).

٣- ژ عائیشایێ (خودێ ژێ ڕازی بت) هاتییە ڤەگوهازتن، كو پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) گۆتییە: **((صلة الرحم وحسن الخلق وحسن الجوار یعمرن الدیار ویزدن في الاعمار** — گرتنا مرۆڤانییێ و ڕەوشتپاكی و جیرانخوەشی، وەلاتان ئاڤا دكەن و ژییان درێژ دكەن)). (دورستە ئیمام ئەحمەد ڤەگوهازتییە).

٤- پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤ لێ بن) دبێژت: ((قال الله تعالى: حقت محبتي للمتواصلین في— ڤیانا من بۆ وان حەقبوویە ئەوێن ژ بەر من سەرا ئێك ددەن)).(دورستە ئیمام ئەحمەد ڤەگوهازتییە)

ڕەوشتێن بلندێن مرۆڤێ موسلمان

ڕەوشتێن بلند ژ سالۆخەتێن باوەردارانن، فەرمان ژ بەرێ خودێڤە پێ هاتییە دان، و پێغەمبەری ژی (سلاڤ لێ بن) ئەم ل سەر هندێ پشتڕاست کرینە کو: **((إنما بعثت لأتمم مكارم الاخلاق – ئەزێ هاتیمە هنارتن، دا ڕەوشتێن بلند تەکووز بکەم)).**

ڤێجا کەسێ باوەردار ب ڕەوشتێن خوە یێن بلند ناڤدارە، ئەو ڕەوشتێن کەسینییا وی سەربلند دکەن و هندی ل سەر باوەرا خوەبت، د گەل دمینن. پاڤژیيا باوەرێ ڕەوشتێ مرۆڤێ موسلمان بژوون دکەت، و بلندییا باوەرێ، پێك و پەیسکا باوەرداری د جڤاکێدە، بلند دکەت، و ڕاستییا وێ، زمانێ باوەرداری ڕاست و دورست دکەت.

ڤێجا تو هەی قوتابییێ خوەشڤی و هەی قوتابییا قەدرگران - ئەگەر ژ وان بی ئەوێن حەز ژ ڕەوشتێن بلند دکەن وەکی: پاقژییێ، لێبۆرینێ، بێنفرەهییێ، شەرمێ، هاریکاری و وەفادارییێ، ب لەز خوە باڤێژە ڤان ڕەوشتان و بەر پێ هەرە، و موکوم بگرە.

ڕەوشتێن ئاخڤتن ل سەر گەلەکن، ل ئێرە ئەم دێ سێیان ب تنێ ژێ بێژن:

١- دەهمەنپاکی: خوە دوورئێخستنە ژ هەمی قەدەغەیان (حەرامان) ب گشتی، و پارزتنا دانگ و دەهمەنێیە ژ کریارێن پیس ب تایبەتی.

خودایێ مەزن فەرمانا موسلمانان کرییە، دەهمەنا خوە بپارێزن و خوە بێنفرەه بکەن ل سەر دلچوون و چاڤچوونا سەربەردایی، و حەزکرنێن نە د جهێ خوەدا، دەستەسەر بکەن، دا ژ دەهمەنپیسییێ

و هەر تشتەکی بەرێ مرۆڤی ددەتێ، دوور بکەڤن. ڤێجا پێدڤییە ئەم خوە ژ ڤێ نەخوەشییا ب ترس بپارێزین، چونکی، ئەو وەکی ئێشەکا ڤەگرە زوو بەلاڤ دبت، و هەر گاڤەکا ئەم نێزیک ببن، کار ل مە دکەت، و گاڤا ئەم ژێ دوور دکەڤین، ژ کارلێکرنا وێ دئێینە پارزتن و ژ بەلا و نەخوەشییا وێ رزگار دبین.

گەلەک ئایەت د قورئانا پیرۆزدا هەنە، داخوازێ ژ مە دکەن، ئەم خوە ژ ڤێ کریارا پووچ و نە د جهێ خوەدا بدەینە پاش، خودایێ مەزن دبێژت: **((وَلاَ تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلاً)- خوە نێزیکی دەهمەنپیسییێ نەکەن، ئەو پووچەکریار و نەچو رێکە).** (الاسراء ٣٢).

بەرئاقل نینە مرۆڤێ باوەردار خوە دەهمەنپیس بکەت، و ئەو ل سەر باوەرا دورست بت، چونکی دەهمەنپیسی و باوەر ل دەڤ ئێک کەسی و د ئێک دەمیدا ڤێک ناکەڤن - بەلگە ژێ ئەو ئاخڤتنا پێغەمبەرییە (سلاڤ لێ بن) ئەوا دبێژت: **((لايزني الزاني حين يزني وهو مؤمن)– کەسێ دەهمەنپیس گاڤا دەهمەنپیسییێ دکەت، ئەو باوەردار نینە)).**

چو خرابی، بۆ خرابی و پیسییێ ناگەهنە دەهمەنپیسییێ. کەسینییا مرۆڤێ موسلمان ژ هندێ بلندترە، خوە بینتە رێزا نزماتییا کریارەکا وەکی دەهمەنپیسییێ، نەمازە پشتی دەروونێ وی ب باوەرێ، ژ دلچوونێن خەلەت هاتییە ئازادکرن. کەسینییا وی یا بلند وی ژێ ددەتە پاش و دوور دئێخت، بەلکو ب سڤکی ژێ بەرێ خوە ددەتێ. ژ بەر ڤێ چەندێ دەهمەنپیسی نە هێژایی مرۆڤێ موسلمانە. دڤێت مرۆڤێ موسلمان ب هش و مەژییێ خوە هزرێن خوە بکەت، چونکی ئەو هەردەم بەرێ مرۆڤی ددەنە سالۆخەتێ دەهمەنپاکییێ.

نیشانێن سالۆخەتێ دەهمەنپاکییێ:

أ- پارزتنا روومەت و ناموسێ.

ب- ناڤ و دەنگێن باش.

ج- باوەری د ناڤ خەلکیدا.

د- ئاڤاکرنا کەسینییەکا ل بەر خوە راوەستایی.

هـ- پارزتنا ساخلەمییا لەشی.

٢- دەستپاکی: خوە دوور ئێخستنە ژ بێوژدانییێ (خیانەتێ) و دزی و زەغەلییێ.

دەستپاکی ئێك ژ سالۆخەتێن مەزن و گرنگە ل دەڤ كەسێ دەستپاك. ئەوە مرۆڤێ دەستپاك د بەر هندێرا دكەت كو تشتێ پێ هاتییە سپارتن، ل دەڤ خوە هلبگرت و بپارێزت، چ ئاخڤتن بت، چ ژی مال و تشتەكی نهینی و فەشارتی بت.

جوونێن دەستپاكییێ:

أ- دبت دەستپاكی ئاخڤتنەك بت، ئێك دێ بێژتە ئێكی دی، دڤێت بێتە پارزتن و نەئێتە دەرەهیكرن، چونكی نهینییە خودانی یا سپارتییێ، ڤێجا تشتێ سپارتی (ئەمانەت) ل دەڤ، و پارستنا وی ئەركە ل سەر مە، پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((اذا حَدَّثَ الرجلُ الحديث ثم التفت فهي أمانـة** - ئەگەر ئێك ئاخڤت، پاشێ ل خوە زڤری، ئەو ئاخڤتن ئەمانەتە)).

ب- دبت تشتێ سپارتی (ئەمانەت) مالەك بت، خودانی دانابتە دەڤ كەسەكی دەستپاك، دڤێت ئەو مال بێتە پارزتن، چونكی كەڤتە سەر بەختێ كەسێ مال ل دەڤ، نابت دەستێ خوە دانتە سەر و چەپ بكەت، چونكی دەستدانانە سەر و چەپكرن حەرامە، و نە ژ سالۆخەتێ مرۆڤێ موسلمانە. و نابت بێتە دزین ژی، چونكی دزی ب خوەژی حەرامە، بەلكو دڤێت ل خودانی ب خوە بێتە زڤڕاندن.

كریارا خیانەتێ و باوەری ل دەڤ ئێك مرۆڤی و د ئێك دەمیدا ڤێك ناكەڤن و كۆم نابن، بەلگە ژی گۆتنا پێغەمبەرییە ئەوا دبێژت: **((لايسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن** - دزیكەر دزییێ ناكەت، و ئەو یێ باوەردار)).

ڤێجا ئەگەر مە بڤێت نموونەیەكی ڕاست و دیرۆكی بۆ مرۆڤەكی دەستپاك و پارێزكار و گەلەك ژ خوە ب باوەر و خەلك ژێ ب باوەر بینین، بێ گۆتنە، پێغەمبەرێ خودێ یووسف (سلاڤ لێ بن) وەك نموونە دڤێت بێتە ئینان، و هەروەكی قورئانا پیرۆز بەرچاڤ كری و و د دەرهەڤێ ویدا گۆتی: **((قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ)**- گەنجخانەیان بكە د دەست مندا، ئەز مرۆڤەكی پارێزكار و زانامە) **(یوسف ٥٥)**.

ج- تێ هەیە دەستپاكی د فرۆتنێدا بت: نابت زەغەلی د مالیدا و د تشتێ فرۆتنێدا بێتە كرن، بەلكو دڤێت فرۆتن گونجایی بت د گەل پیڤكێن شەرعی.

پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) زەغەلییا زەلامەكی فرۆشیار دیاركر هەروەكی د فەرمۆدەیەكا پیرۆزدا هاتی، دەمێ د بەر كۆمەكا تشتێ خوارنێڕا بۆری و دەستێ خوە كرییە د ناڤدا و تلێن وی تەڕ بووین. ئینا گۆتە زەلامێ فرۆشیار، ئەڤە چیە فلان؟ ئینا چو د دەستاندا نەما، گۆتە پێغەمبەری: بارانێ لێ

كرييه. پێغەمبەرى (سلاڤ لێ بن) گۆتێ: تە بۆچ نەددانا ب سەرڤە، دا خەلك ببینن؟ **((مَن غَشَّ فليس مني** - یێ زەغەلییێ بکەت، نە ژ منە)).

پشتی خواندنا ڤی دەقێ پیرۆز، شیرەتا مە ل هەر فرۆشیارەکێ بت، کو تشتێ خوە بێ زەغەلی و بێ خیانەت بفرۆشت و فند و فێلان د بازارا خوەدا نەکەت.

نیشانێن سالۆخەتێ دەستپاکییێ:

١- ناڤ و دەنگێ باش.

٢- باوەرى د ناڤ خەلکیدا.

٣- دلبێشی د کاریدا.

شەرم

ڕەوشتەکە بەرێ مرۆڤی ددەتە هێلانا خرابییان و کێماسینەکرنێ د دەرهەقێ خودانهەقیدا.

موسلمان ب سالۆخەتێ شەرمێ ژ غەیری خوە جودانە. شەرم مەزنترین و جوانترین سالۆخەتە کەسێ موسلمان پێ پێشچاڤ ببت. ئەڤ ڕامانە د وێ فەرمۆدەیا پێغەمبەریدا (سلاڤ لێ بن) دیارە ئەوا دبێژت: **((إن لكل دين خلقاً وخلق الاسلام الحياء – هەر دینەکێ ڕەوشتێ خوە هەیە و ڕەوشتێ ئیسلامێ شەرمە))**.

شەرم سالۆخەتەکی جوانە، جوانییا ڕەوشتێ مرۆڤی زێدەتر لێ دکەت. هەچیێ جوانی بڤێت، دڤێت شەرمێ بکەتە د ناڤ ڕەوشتێ خوەدا، چونکی شەرم وەکی وان گولانە ئەوێن باخچە پێ دئێنە خەملاندن، و چاڤێن خەلکی ژ بەر جوانییا وان ژ باخچەیی فەنابن.

پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) ب ڤێ ڕامانێ پەسنا شەرمێ ددەت، دەمێ دبێژت: **((ماكان الفُحشُ في شئ قط إلاّ شانه، وما كان الحياءُ في شئ قطّ الاّ زانه - ئانکو: هەر تشتەکی خرابی و کریارا پیس د ناڤدا بت، ڕووڕەش و کرێتە، و هەر تشتەکی شەرم د ناڤدا بت، جوانە))**

و پێغەمبەر ب خوە (سلاڤ لێ بن) باشترین نموونەبوو بۆ سالۆخەتێ شەرمێ، ئەوی ب دەڤێ خوە یێ پیرۆز، شەرم کرییە پشکەك ژ باوەرێ.

جوون و ڕەنگێن شەرمێ:

أ- شەرم ژ خودێ:

شەرم ژ خودێ، بلندترین پێك و پەیسكێن شەرمێیە. ڤێجا تو – هەی ڤوتابییێ خوەشڤی، ڕۆژ ب ڕۆژ مەزن دبی و زانینا تە بەرفرەه دبت، تو دگەهییە وێ ئەنجامێ کو خودێ تو یێ چێکری و دایی و خێر و خوەشی و کەرەمێن خوە ب سەر تەدا دارێتینە، و بەژنەکا کێل و جوان و گەلەك ڤووت و ڤنیات و خوارن و ڤەخوارنێن ڕەنگڕەنگ داینە تە، و ڕێك و ڕێبارێن دەشت و دەریایێ بۆ تە خوەشکرینە، چ ب ڕێکا گیانەوەران بت، چ ژی ب ڕێکا گەمی و فڕۆکەیان بت، ئەڤە هەمی دا تو نەوەستی و زەحمەت ب تە نەکەڤت.

ئەڤ خێر و خوەشی و کەرەمە هند گەلەکن، نائێنە هەژمارتن. ئەرێ ئەڤ خودایێ هۆسا ناندەه و بەرفرەهکەر هێژایی هندێ نینە، تو شەرم ژێ بکەی؟!

بەلێ. ئەگەر باوەر تە هەبت و وژدان د سنگێ تەدا ڤەلڤت، دێ بێژی: بەلێ. و پشتی تو تێگەهشتی، دێ شەرم کەی د گەل بکەڤییە ڕکێ، یان گوهدارییا وی نەکەی، یان وی نەئینییە بیرا خوە... وژدان د سەرێ تەدا هشیار دبت و گازی دکەت و دبێژت: دڤێت ڤەنجی ب ڤەنجییێ بت... ئەرێ بەرئاقلە، شوونا ڤەنجییا ڤەنجیکەری، ئەم خرابییێ لێ بکەین؟! ڤێجا ما بەرئاقلە تو ژ وان کەسان بی، ئەوێن ڤەنجی نەئێتە بەر چاڤان؟

نەخێر، سروشتێ تە یێ مرۆڤاتییێ، تو یێ ب شەرمێ پەروەردەکری، نە جهێ باوەرێیە، تو شەرمێ بدەیە ڕەخەکێ و ڕکمانێ د گەل سروشتێ ژێکۆتی بکەی.

ب- شەرم ژ دەیبابان:

ئەگەر تو ژ کوڕێن ب ئەدەب و پەروەردەکری بی، تو دێ ب چاڤێ شەرمێ بەرێ خوە دەیە دەیبابێن خوە و تو دێ سەرێ گوهدارییێ بۆ وان چەمینی، و دێ د هەر کارەکێدا و ب شەرم، دەستێ هاریکارییێ بۆ وان درێژکەی، و د نەخوەشی و نەساخییێدا دێ دیسا ب شەرم دەستێ وان گری، و ڕوویێن تە ناگرن، چوجا دەنگێ خوە ب سەر یێ وان بێخی، و خوە د گەل وان دژوار بکەی. سەربلندی و شانازییە بۆ تە، خوە د گەل وان سەرنەرم و گوهدار بکەی، چونکی تو هێژ بچووك، ڤان دەیبابان، دەستێن خوە ب سەرێ تەدا ئینایینە و د نەساخییا تەدا، گەلەجا شەڤ هەمییێ ئەو ل سەر تە ماینە هشیار و خەو ب چاڤێن وان نەکەڤتییە، و گاڤا تو برسیبایی، وان تو تێر دکری، و گەلەجا ژ دلپێڤەیی و دلسۆتن وان تو ب گەرمی یێ همبێزکری و داییە بەر سنگێ خوە.

ج- شەرم ژ مامۆستا و پەروەردەکەران:

قوتابییێ خوەشڤی و قوتابییا ڤەدرگران، زمانێ تە بلا زمانێ شەرمێ بت د گەل مامۆستاییێن تە، ئەوێن گەلەك ڕەنگێن زانست و زانینان نیشا تە ددەن، و گەلەك پەروەردەیان ددەنە بەر تە، و دەمانا پاشەڕۆژەکا گەش ددەنە تە. بلا هەردەم ڕوویێ تە ڤەکری و گەش بت د گەل وان، بلا دەنگێ تە د گەل وان، هێدی و نزم بت. بلا دان و ستاندنا تە دەریایەکا سنج و ڕەوشتان بت، و بلا سەرەدەرییا تە د گەل فەرمانبەرێن قوتابخانەیا تە، یا مرۆڤان بت. بێ یاریکرن و خوە مژوولکرن، گوهدارییا وان و وانەیا وان بکەی، و ئەزموونان بێ زەغەلی ئەنجام بدەی، و ئەگەر مامۆستایەکی تە شیرەتەك ل تە کر، بێ مەدەرکی و ڕکمان و ترش و تەحلی ژێ وەربگرە، هەردەم دەستێ هاریکارییێ بە د گەل مامۆستایان، و بۆ هەر تشتەکی خێر و بەرژەوەندا قوتابخانەیا تە تێدا.

د- شەرم د ئاخڤتنێدا:

ژ دو ڕوویانڤە ئەم دێ بەحسێ ڤی جوونێ شەرمێ کەین:

یێ ئێکێ – یێ پەیڤان:

ئەگەر تو ئاخڤتی، ژ ئێکا شەرمێ کێم باخڤە، و بلا پەیڤێن تە ل دووڤ هەوجەیی و داخوازێ بن، ئاخڤتنێن مرۆڤی بهادارن، یارییان پێ نەکە و ئەرزان نەکە، و مافێ گوهداران بپارێزە، و ئاخڤتنێ وەسا درێژ نەکە، نەخوەشییێ ژێ ببینن و ژێ برەڤن. و بزانە، گەلەك ئاخڤتن ڕێخوەشکەرە بۆ کرنا خەلەتییێن شەرم ب دووڤە. و گەلەك یارییان نەکە، چونکی زێدەیاریکرن سامێ ناهێلت و مرۆڤی سار دکەت، و خرابییێ ل دەڤ مرۆڤی پەیدا دکەت، و د ئاخڤتنا خوەدە، خوە دووری پڕبێژی و زمانڕشییێ بگرە، دا تو ژ شەرڕەنیخ و ڕسوایی و ساربوونێ بێیە پارزتن، و خوە نێزیکی جڤین و خەبەران ژی نەکە، کێماسی و شەرمزارینە.

یێ دوییێ- دەنگ:

بلا دەنگێ تە ل دووڤ هەوجەیی و داخوازێ، گونجایی بت، دا گوهدار وەربگرت، و دەنگێ خوە د ڕوویێ واندا هند بلند نەکە، نەخوەشییا خوە ژێ ببینن. خودایێ مەزن د قورئانا پیرۆزدا، بەرێ مە ددەتە هندێ، ئەم دەنگێ خوە نزم بکەین: **((وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ) – دەنگێ خوە نزم بکە، چو دەنگ ژ یێ کەران نەخوەشتر نینن). (لقمان١٩)**

هـ- شەرم د جلکاندا.

ئیسلامێ بۆ ژن و مێرێن موسلمان، دیمەنەکی جوان و هێژا د جلکاندا هلبژارتییە، نابت زەلامێ موسلمان د ڕاپێچانا خوەدا، شەرمێ باڤێژت و ژ نافکێ هەتا چۆکان دەربێخت، هەروەسا نابت ژنا موسلمان ژی، لەشێ خوە ژ بلی دێم و چاڤ و هەردو لەپان دیار بکەت. لێ بەلێ هندەك ژن ددەنە سەر ڤی سینۆر و پەژانێ شەریعەتێ ڤەبری، و دکەڤنە د خەلەتییێن ئاشکەرادا، چونکی خودایێ مەزن داخوازا خوەڕاپێچانێ کرییە، هەر وەکی ژ ڤێ ئایەتا پیرۆز دیار دبت: **((وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) – بلا خەمل و جوانییا خوە، ژ بلی دێم و چاڤ و هەردو لەپان دیار نەکەن).(النور ٣١).**

ڕاهێنان

ڕاهێنانا (١)

١- فەرمۆدەیەکا پیرۆز بینە، موسلمانان ئاگەهدار بکەت، کو بەرئاقل نینە باوەر و دەهمەنپیسی ل دەڤ کەسەکیٚ و د ئێك دەمیدا ڤێك بکەڤن و کۆم ببن.

٢- فەرمۆدەیەکا پیرۆز بینە، داخوازا دەستپاکییێ بکەت د پارزتن و ڤەشارتنا ئاخڤتنا نهینیدا.

ڕاهێنانا (٢)

١- نیشانێن سالۆخەتێ دەهمەنپاکییێ چنە؟

٢- دەستپاکی چیە؟

ڕاهێنانا (٣)

بۆ هەر ڤالاییەکا بێت بەرسڤا ڕاستا د ناڤبەرا دو کڤاناندا هلبژێرە:

١- موسلمانێ دەستپاك، کەسەکی .... (مێڤانحەوینە - ناڤ و دەنگەکی باش هەیە - گەلەك زیرەك و زانایە).

٢- کەسێ جلکێ ڕەوشتێ شەرمێ بکەتە بەر خوە .... (خوە پاك و پاقژ و جوان کر - خوە ڕووڕەش و کرێت کر - چو ئاڤاهی د خوە نەهێلا).

٣- ئەگەر کەسەکێ مالێ خوە وەك سپارتی دانا دەڤ غەیری خوە .... (دورستە دەستێ خوە دانتە سەر - دڤێت بێتە پارزتن - دورستە د بەر خوەدا بمەزێخت).

٤- ئەگەر موسلمانی خوە ژ دەردێ دەهمەنپیسییێ دا پاش ...... (ژ کارلێکرنا وی هاتە پارزتن - پتر دێ ل بەر شرین بت - ئاقلێ وی دێ سڤك بت).

ئەز دێ خوە ل سەر ڤان ڕاستییان ڕاگرم و خوە پەروەردەکەم:

١- دەمێ ئەز بەرێ خوە ددەمە وان هەمی خێر و خوەشی و کەرەمێن ڕەنگرەنگێن هاویردۆری خوە و ڤی ئەردێ تێر خەمل و خێز و ڤان سوولاڤێن دلکێش، ئەز ب سەر بۆشاتی و گەلەکییا دانا خودێ هلدبم و ب شەرمڤە سەرێ گوهدارییێ بۆ دچەمینم.

٢- دەمێ ئەز درێنمە دەیبابێن خوە و وێ هەمی وەستیانا ب خودانکرنا منڤە برین و وێ خەوا چاڤێن خوە ژ بەر نەساخییا من ژێ بێبار کرین و بەردەوام پاشەرۆژا من ژ پێش چاڤێن وان نەدچوو، ئەز ب سەر دلپێڤەییا وان هلدبم و ڤیانا وان ژ شەرماندا و بێی من، دچتە د دلێ مندا.

٣- دەمێ ئەز بەرێ خوە ددەمە مامۆستایێن خوە، ئەوێن زانست و زانین ب مەردینی پێشکێشی من کرین، ئەز ب سەر وی هەمی مفایێ مامۆستا دگەهینن هلدبم، و ب شەرمڤە سەرێ ڕێز و قەدرگرتنێ بۆ وان دچەمینم.

٤- دەمێ ئەز نەخوەشییا خەلکی ژ دەنگێ بلند دبینم، ئەز دزانم کا خەلك، چەند نەخوەشییا خوە ژ دەنگبلندییێ دبینن، هنگێ ئەز شەرم دکەم دەنگێ خوە بلند بکەم.

وانەیا دەهێ

بەرسڤدانا خرابییێ ب باشی و قەنجییێ

دڤێت مرۆڤێ موسلمان کارلێکرنا خوە د جڤاکا خوەدا هەبت. وەکی وی نۆژدار و پزیشکی بت ئەوێ نەساخ و نەخوەشان چارەسەر دکەت، و وەکی وی مامۆستایی بت، ئەوێ ب پەروەردەکرنا قوتابییێن خوە ڕادبت. ئەو ل بەر ڕاستەڕێیی و ڕۆناهییا پەیام و نامەیا موسلمانەتییا ڕاست و دورست پێگاڤان دئاڤێژت و ڕەفتارێن وی ژ ئەقلێ وی یێ ساخ و ساخلەم و ژ هەستێ وی یێ پاك و پاقژ دەردکەڤن. ئەو گوه نادەتە دەروونێ خوە دەمێ وی د بەر هندێڕا دکەت کو بەرسڤا خرابییێ ب خرابییێ بدەت، چونکی ئەڤ شێوازە دەربڕینێ ژ ڕووکارەکی دەمارگیری یێ نەزان دکەت. مرۆڤێ موسلمان خوە نائێختە د چەپەراندا دا بەرسڤا خرابان ب خرابی بدەت، بەلکو شێوازێ هەرە پەسەند ل دەڤ وی (بەرسڤدانا خرابییێ ب باشی و قەنجییێ)یە.

هندەك كورتەچیرۆك و سەرهاتی ل دۆر (بەرسڤدانا خرابییێ ب باشییێ):

أ- برایێن یووسف (سلاڤ لێ بن) پیلانەك ژ بۆ كوشتنا برایێ خوە یووسف گێڕان، ڕابوون ئاڤێتنە د بیرەكا كووردا، پاشێ خودایێ مەزن ئەو ڕزگاركر و پشتی چەند سال و زەمانەكان بوو وەزیرێ دارایی ل وەلاتێ مسرێ. سال چوون و سال هاتن، و دەمەكی درێژ ب سەرڤە چوو، جارەكا دی پێك هاتنە دەر و پەشێمان بوون ل سەر وێ خەلەتییا وان د دەرهەقێ ویدا كری و داخوازا لێبۆرینێ ژێ كرن. یووسف پێغەمبەر ل وان بۆری و گەردەنا وان ئازاكر و داخواز ژ خودێ كر كو ل وان نەگرت. هەروەكی ژ ڤێ گۆتنا خودایێ مەزن دیار: (({قالوا تالله لقد آثرك اللهُ علينا وإن كنا لخاطِئين. قال لاتثريبَ عليكم اليوم يغفر اللهُ لكم وهو ارحم الراحمين})) (**یوسف ٩١-٩٢**). ئانكو: گۆتن ب خودێ، خودێ تو ب سەر مە ئێخستی و ب قەدرتر و بلندتر لێكری، و ب ڕاستی ئەم د ڕاستا تەدا خەلەت بووین. یووسف گۆت: ئەڤرۆ ئەز ل هەوە ناگرم، و من گازندە ژ هەوە نینە، خودێ ژێ ل هەوە ناگرت، پشتی هەوە خەلەتییا خوە هەڤاندی و ئەو ژ هەمی دلۆڤانان دلۆڤانترە.

ئەڤ لێنەگرتن و لێبۆرینا جوان د دەرهەقێ واندا، بەرسڤا باوەرداریێ خودانهێز و دەستهلاتدارە، بۆ وێ كۆما برایان، ئەوا پیلان ژ بۆ كوشتنا برایێ خوە گێڕایین.

ب ـ ئادەم پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) دو كوڕ هەبوون (قابیل) و (هابیل). بوو شەڕەنیخ و جرە د ناڤبەرا هەردو كوڕاندا، گەهشتە ڕادەیا كوشتنێ، ئینا قابیل كوشتنا برایێ خوە هابیل كرە دلێ خوە، لێ بەلێ هابیل خوە ژ بەرسڤدانێ دا پاش، و نەڤیا شوونا خرابییێ خرابییێ بكەت، و گۆتنەكا ئاقلداران كر و گۆت، هەروەكی د قورئانا پیرۆزدا هاتی: (({لَئن بَسطْتَ اليّ يدَك لِتقْتلني ما أنا بباسطٍ يديَ إليك لأقتلكَ})) (المائدة ٢٨). ئانكو: ئەگەر تو بۆ كوشتنێ ژێ دەستێ خوە درێژی من بكەی، ئەز بۆ كوشتنێ دەستێن خوە درێژی تە ناكەم.

ئەڤ بێنفرەهییا جوان، بەرسڤدانا باوەرداریێ پارێزكارە، بۆ وی برایێ كوشتنا برایێ خوە كرییە دلێ خوە.

پ - (أبو لهب) جیرانێ پێغەمبەرێ مە بوو (سلاڤ لێ بن)، ژ نەڤیان، هەردەم پیساتی و گلێشێ خوە دكرە بەر دەرگەهێ وی، پێغەمبەری ژێ (سلاڤ لێ بن) گلێشێ وی ڕادكر و دگۆت: ئەڤە چ تۆڤ جیرانییە، هەی كوڕێ (عبد مناف)؟.

ئەها ئەڤ گازندەیا نەرم، بەرسڤا وی جیرانی بوو، ئەوێ گلێشێ خوە دڕێژتە بەر دەرێ جیرانێ خوە.

ت ـ ئیمام (حسن البصری) بهیست کو مرۆڤەکێ نەکامییا وی (غەیبەتا وی) کرییە، ئینا ڕابوو سەلکەکا تەژی خورمە بەرهەڤ کر، و نامەیەك نڤیسی و دانا سەر دەرێ سەلکێ، و وی ب خوە و ب دەستێن خوە بۆ بر. د وێ نامەیێدا نڤیسیبوو: ((گەهشتە گوهێن من، کو تە خێرێن خوە یێن بۆ من کرینە دیاری، ڤێجا من ژی ڤیا تە خەلات بکەم)).

ئەڤ سەلکا تەژی خورمە، بەرسڤا باوەرداریيە بۆ وی کەسێ نەکامییا برایێ خوە یێ موسلمان کری.

ئارمانج ژ بەرسڤدانا خرابییێ ب باشی و قەنجییێ ئەوە: مرۆڤ خوە ژ خرابییا خرابان بپارێزت.

وانەیا یازدەیێ

نیشانێن کارێ (بەرسڤدانا خرابییێ ب باشییێ)

١- لێبۆرین و چاڤگرتن ژ گونەهکاران.

٢- دلپێڤەیی و دلسۆتن د گەل کەسێ کەڤتی و بێ چارە.

٣- سەرەدەرییا نەرم بەرانبەری دژواری و ڕەقاتییێ.

مفایێن باشێن ب کارێ (بەرسڤدانا خرابییێ ب باشییێ)ڤە دئێن:

١-هەڤبەندییا دژمناهییێ دکەتە هەڤبەندییا ڤیان و هەڤالینییێ.

٢- کەسێ خرابێ دژمنکار دکەتە کەسەکی بێ بەلا و گونجایی.

٣- ڤیانا ب هێز زێدە دکەت پشتی پێکهاتنێ.

٤- جڤاکێ ئاڤا دکەت و ئاگرێ دەمارگیری و نەزانینێ ڤەدمرینت.

٥- دەڤێ کەسێن ڕکۆ و بێڕێ ددەتە ئێك و ناهێلت ئاخفتنێن کرێت ژ دەڤێ وان دەرکەڤن.

مفا و شوونوارێن بۆری، پەندیارییا خودایێ مەزن د پەروەردەکرنا کۆما موسلماناندا و نەمازە د ڕەوشتێ (**بەرسڤدانا خرابییێ ب باشییێ**) دیار دکەت.

ڤی سەردەمی نەمازە پشتی زێدەبوونا ئالاڤێن شارستانییا نوو، خەلك زێدە پێڤە مژوول بوو، و هەر ژ بەر ڤێ چەندێ، ژ بەرێ پتر ئارێشە و گرفتاری پەیدابوون. بۆ نموونە: پێشتر مۆبایل نەبوون، وەکی ڤێ گاڤێ گەلەك پێڤە مژوول ببن و نەخوەشییێ پێ بگەهینن غەیری خوەژی. و باشترین بەرسڤ ئەڤرۆ بۆ کەسێن ب ڤێ مۆبایلێ غەیری خوە دئێشینن، بەرسڤنەدان و سەبرکێشانە. پەندەکا کەڤن و بەلاڤ هەیە دبێژت: (بەرسڤا ئەحمەقی خوەبێدەنگکرنە).

هندەك ئاوایێن ڤێ بەرسڤدانا جوان بۆ كەسێن خراب:

١- بەرسڤا كەسێ پشتا خوە بدەتە مرۆڤانییێ، مرۆڤگرتنە.

٢- بەرسڤا سلاڤنەكەری سلاڤكرنا وییە.

٣- بەرسڤا جڤین و خەبەران خوەبێدەنگكرن و لێبۆرینە.

٤- بەرسڤا كەسێ تنگژی و كەربگرتی، بێنفرەهی و نەرمییە.

٥- بەرسڤا كەرب ژێ ڤەبوونێ، خوەشی و رێزگرتنە.

٦- بەرسڤا خوەترش و تەحلكرنێ نافچاڤڤەكرن و رووخوەشییە.

٧- بەرسڤا زكرەشییێ دیاری و خوارندانە.

٨- بەرسڤا كەسێ رکۆیی و نە گەلەك ئاسێ د هزرێن خوەدا راستەرێكرنا وییە. و بەرسڤا یێ گەلەك ئاسێ خوەژێدانەپاش و دووركەڤتنە.

٩- بەرسڤا رێبارێ گەلەك ب لەز، رێ بۆ ڤەكرن و بەردانە.

١٠- بەرسڤا كەسێ مایتێكەر، ئەوێ مایێ خوە د شۆلێ غەیری خوە دكەت، گوهداریكرن و پێنەكرنە.

١١- بەرسڤا كەسێ دین، هێلان و خوەتێنەگەهاندنە.

١٢- بەرسڤا كەسێ د خوەدا ئاڤا و گەلەك ب خوە شایی - ئەوێ پووتەیی ب غەیری خوە نەكەت - راوەستاندنا وییە ب وان پسیارێن پێ بێتە بێدەنگكرن، دا ل خوە بزڤرت و مەزناتییێ بهێلت، یان ژی بەرسڤا وی ئەوە گەنگەشە د گەل نەئێتە كرن و قاویش د گەل نەئێتە كێشان.

١٣- بەرسڤا كەسێ ژ رێ دەركەڤتی، زڤراندنا وییە ب ئاخافتنا نەرم و نیشادانا رێز و تەرتیبانە.

ڕاهێنانا ئێکێ

١- ئارمانج ژ (بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ) چیە؟

٢- بەحسێ هندەك ئاوایێن بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ بکە د ڕاستا کەسێن خرابدا.

٣- سێ ژ مفایێن باشێن (بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ) بنڤیسە.

ڕاهێنانا دویێ

بۆ هەر ڤالاییەکا بێت بەرسڤا ڕاستا د ناڤبەرا دو کڤاناندا هلبژێرە:

١- ئەگەر ئەز ب مێڤانی چوومە مالا جیرانێ خوە و ژ بەر ئەگەرەکێ ئەز نەحەواندم .... (هەتا هەتا د گەل نائاخڤم - جارەکا دی دێ سەرادەم – دێ گازندەیان ژێ کەم ژ بەر نەحەواندنا من وەك مێڤان).

٢- ئەگەر تورمبێلەکێ ل تورمبێلا مە دا و شووفێرێ وێ ل دووڤ یاسایا هاتن و چوونێ گونەهکاربوو........ (ئەز دێ ب دژواری حسێبێ د گەل شووفێری کەم – ئەز ل شووفێری نابۆرم – دێ بێنا خوە فرەه کەم و ل شووفێرێ گونەهکار ناکەمە ڤێڕی و دێ خوە ل بڕیارا یاسایا هاتن و چوونێ گرم و پێ ڕازی بم).

ڕاهێنانا سێیێ

ب ئاوایەکی گونجایی ستوونا دویێ ب ستوونا ئێکێڤە گرێبدە:

١– کارێ بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ هەڤبەندییا دژمناهییێ دکەتە	ئاگرێ دەمارگیری و نەزانینێ ڤەدمرینت
٢– کارێ بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ	ب خوەشی و ڕێزگرتنێ ددەت
٣– مرۆڤێ موسلمان بەرسڤا ئەوێ پشتا خوە ددەتە مرۆڤێ خوە	هەڤبەندییا ڤیانێ
٤– مرۆڤێ موسلمان بەرسڤا کەرب و نەڤیانێ	ب گرتنا مرۆڤانییێ ددەت

ڕاهێنانا چارێ

١- چیرۆکەکێ ژ ژیانا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) بینە، ببتە بەلگە ل سەر بەرسڤدانا خرابیێ ب باشییێ.

٢- سەرهاتییەکا ڕاست ژ جڤاکا کوردەوارییێ بینە، کو کەسەکێ تێدا بەرسڤا خرابییا کەسەکێ ب باشییێ دابت.

بزاڤ و چالاکی:

- مامۆستا دێ داخوازێ ژ قوتابییان کەت، کو ئێك ژ وان بەحسێ کەسەکێ بکەت، خرابی د ڕاستا ویدا کربت، و وی ب باشی لێ زڤراندبت.

- مامۆستا داخوازێ ژ قوتابییێن خوە بکەت، دو قوتابی ب دان و ستاندن بەحسێ ڕوودانەکێ بکەن، ئێك ژ وان ب ڕۆلێ کەسێ خرابی کری ڕابت، و ئەوێ دی، ب ڕۆلێ کەسەکێ ڕاببت، بەرسڤا خرابیێ ب باشییێ بدەت.

وانەیا دوازدەییێ

شیرەتێن قورئانی

قورئانا پیرۆز کا چاوا ژێدەر و سەرۆکانییا یاسادانان و فەرمانانە، هەروەسا رێبەر و ئاراستەکەر و دیارکەر و راستەرێکەرە، بەرێ مرۆڤێ موسلمان و گشت خەلکی ددەتە هەر خێر و خوەشییەکا بەرژەوەندا دنیا و ئاخرەتێ تێدا. هەقی و نەهەقییێ ژێك جودا دکەت و بەرێ مە ددەتە رێکا راست و دورست. چیرۆکێن مللەتێن کەڤن و سەرهاتییێن بۆری تێدانە، هندەکان ژێ ب درێژی بەحس دکەت و ئەو چام و شیرەت و راستەرێکرنا تێدا بەرچاڤ دکەت، وەکی وێ شیرەتا لوقمان ل کورێ خوە کری، ئەو شیرەتا هەتا هەتا و هندی دنیا هەیە دێ ساخ مینت. ئەڤە پشکەکا بچووکە ژ وێ هەمی بەرفرەهی و پەندیارییا قورئانێ. خودایێ مەزن د سۆرەتا لوقماندا دبێژت: ((يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (١٧) وَلا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (١٨) وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ(١٩))). لوقمان ب زمانێ شیرەتێ دبێژتە کورێ خوە: کورێ من، نڤێژێن خوە بکە و ل وەخت ب جە بینە، و ب ئاوایەکی وەسا کو رازیبوونا خودێ تێدا بت. کورێ من، ژ بیرنەکە، بلا

کارێ تە هەردەم، فەرمانا کرنا باشی و قەنجییێ بت، و خوە دووری هەمی خرابی و گونەهـ و کرێتییان بگرە، دا جڤاك پاقژ و ڕاستەڕێ ببت و بەختەوەری بکەڤتە ژین و ژیارێ. کوڕێ من، د تەنگاڤییاندا و ل سەر ڕاستەڕێیی و جهێینانا فەرمانان، بێنفرەهـ بە، و خوە ب کرنا ڤان هەمی کار و کریاران ژی بکە و خوە ژێ نەدە پاش.

هەروەسا شیرەتکار کو پشتا خوە نەدەتە کەسێ، و خوە بۆ غەیری خوە خزمەتخوەش بکەت، و مەزناتییێ نەبتە بەرێ خوە، چونکی خودێ حەز ژ وان کەسان ناکەت، ئەوێن خوە ل سەر سەرێ خەلکی مەزن دکەن و خەلکی بچووك دبینن.

هەروەسا شیرەتکار کو د ڕێڤەچوونا خوەدا نە خوەش ب ڕێڤە بچت، نەژی سست، ڕێڤەچوونا وی د ناڤبەرا هەردوویاندا بت، دا ژ ڕێز و ئەدەبێ دەرنەکەڤت. و دەنگێ خوەژی گەلەك بلند نەکەت، و هێدی و ل سەر خوە باخڤت، چونکی دەنگێ بلند و ڤێڕی، نەخوەشییێ بۆ خەلکی چێ دکەت، و خودایێ مەزن ئەڤ دەنگە ب نەخوەشترین دەنگ شەبهاندییە، کو زڕزڕا کەرانە.

ڕاهێنان

(١)

بەرسڤا ئەڤێن خوارێ بدە:

١- بۆچ قورئانا پیرۆز شیرەتا لوقمان ل کوڕێ خوە کری، بۆ مە بەرچاڤ کرییە؟

٢- بەحسێ هندەك باشی و قەنجییان بکە، کو پێدڤییە پێگیری و فەرمان پێ بێتە کرن.

٣- لوقمان ل دۆر ڕێڤەچوونێ، چ گۆتە کوڕێ خوە؟

٤- ناڤێ وێ سۆرەتێ بێژە، ئەوا شیرەتا لوقمان تێدا.

ڕاهێنان

(٢)

ڤان ڤالاهییان ب دەستەواژەیێن گونجایی تەژی بکە:

١- تشتێ ژ هەمییان گرنگتر کو مرۆڤێ موسلمان بکەت و پێ ڕابت ....

٢- قورئانا پیرۆز ئاخڤتنا .... بۆ پێغەمبەرێ خوە .... (سلاڤ لێ بن) هنارتییە دا ببتە یاسا و دەستوور بۆ هەمی ....

٣- .... علی ما أصابك، ان ذلك من ....

لێنەگرتن و لێبۆرین

لێبۆرین و لێنەگرتن ئێك ژ ڕەوشتێن مرۆڤییە و بابەتەكی هەرەگرنگە ژ بابەتێن ڕەوشتناسییێ. ژ بۆ كو ڕەفتارێ مرۆڤی گونجایی بت د گەل ناڤەڕۆكا شەریعەتی، دڤێت مرۆڤی بارەك د ڤی سالۆخەتیدا هەبت.

ڤێجا لێبۆرین و لێنەگرتن و سنگفرەهی ژ وان سالۆخەتێن باشێن كەسییە، ئەوێن د چارچۆڤەكی گشتیدا بەر ب ئارمانجەكا دیاركری و مەرەمەكا ڤەبڕی دچت. هەر ڕەوشتەكێ ل دەڤ مرۆڤی چار ڕامان هەنە:

١- كارێ جوان و كارێ كرێت.

٢- شیانا كرنا هەردویان.

٣- ناسینا هەردویان.

٤-دل د كرنا ئێك ژ هەردویان، چ یێ جوان، چ ژی یێ كرێت.

خودایێ پاك و پاقژ هەمی ڕەوشتێن پاك و ب ڕوومەت د ئێك ئایەتا سۆرەتا (الاعراف) دا كۆمكرینە، كو ئەڤەیە: **(خُذِ العَفوَ وَأمُرْ بِالعُرْفِ وَأعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِين)**. (الاعراف ١٩٩)

ئەڤ ئایەتا هە، هەمی ڕەوشتێن باش و ب ڕوومەت ڤەدگرت. د گەل كورتی و ئاشكەراییا وێ د نەخشەدانانا ڕێبازا ڕەوشتەكی سەرڕاست و دورستدا ژ بۆ تێكلی و سەرەدەریكرنێ د گەل خەلكی، چو ئایەت د قورئانێدا نینن، وەكی وێ هەمی ڕەوشتان ڤەگرن.

بنەمایێن ڕەوشتی د سەرەدەریكرنا خەلكیدا:

ئایەتا بۆری سێ بنەما تێدانە ژ بۆ سەرەدەریكرنا خەلكی:

١- بنەمایێ ئێكێ – كرنا تشتێ ژ هەمییان بارسڤكتر:

ئەوە مرۆڤ كاروباران ب ئاوایێ سانەهیتر و بارسڤكتر ئەنجام بدەت، بێ ئالۆزكرن یان ئاسێكرن یان زەحمەت.

ئانكو: (ب سانەهی بێخت و چو ئیشك و گرێكان نەئێختێ).

(ب نەرمی بچتێ و ئاسێ نەكەت).

(لێبۆرین تێدابت و ڕەقاتی د ناڤدا نەبت).

و ئەڤە هندێ ژی دگرت (تو مرۆڤانییا وی بكەی، ئەوێ پشت داییە تە، ل وی كەسی ببۆری ئەوێ ستەم د دەرهەڤا تەدا كری، دەستێ دانێ بۆ وی كەسی ڤەكەی، ئەوێ تو ژێ زڕباركری). و هەر كارەكی دی یێ باشێ ل سەر بنیاتێ لێبۆرین و سنگفرەهی و ب سانەهیئێختنێ ئاڤاكری.

٢- بنەمایێ دویێ – فەرمانا کرنا باشییێ:

ئەگەر سەرەدەری و تێکلییا نەرم وە ل هندەکان بکەت کو ل سەر پێ خوە بچن، و بەدرەوشتییا وان بەرێ وان بدەتە پشتەرێیی و ژ رێدەرکەفتنێ د رووییێ کەسێ رەفتارنەرمدا، خودایێ مەزن د گەل هندێ ژی، داخواز ژ پێغەمبەری کرییە، کو هەر فەرمانا کرنا باشییێ بکەت د چارچوڤێ وان بریار و فەرمانێن شەریعەتیدا، ئەوێن بەرێ مرۆڤی ددەنە هەر باشییەکێ و مرۆڤی ژ هەر خرابی و نەباشییەکێ ددەنە پاش.

٣- بنەمایێ سێیێ – خوەدوورئێخستن ژ نەزانان:

دوور نینە هندەك بێمەژی، وان کەسێن بەرێ وان ددەنە باشییێ و داخوازێ ژ وان دکەن کو رووییێ خوە ژ خرابییێ وەرگێرن، ئیزا بدەن و بئێشینن، هەتا ئەڤێن هە ژی دڤێت ئەم بەرسڤا وان ب نەزانین و جڤین و تەعداییکرنێ نەدەین؛ بەلکو دڤێت د رووییێ واندا ئەم خوە راگرین و خوە ژ خرابییا وان بدەینە پاش و بێنا خوە ل سەر بەدرەوشتییا وان فرەھ بکەین، (ب وێ مەرەمێ کو ئەم خوە و رێز و روومەتا خوە بپارێزین، و خوە بەرهنگاری نەفامی و بێمەژییاتییا وان نەکەین، بەلکو ئەو ب خوەژی، ب هندێ، ل خوە بزڤرن و هزرا خوە د نەفامییا خوەدا بکەن و بهێلن).

ڤان هەرسێ بنەمایان ئەگەر خەلك خوە پێ بکەن، کەرب و کین و نەڤیان و بێوژدانی د ناڤبەرا واندا نامینن، و دێ ژ ئێکدو رازی بن، و تەناهی و دلساخی و گونجان دێ کەڤتە ناڤ وان.

وانەیا چاردەیێ

نەرمی و دلپێڤەیی و دلۆڤانییا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن)

باشترین نیشان و بەلگە ل سەر باشییا پێگیرییێ ب هەرسێ بنەمایێن پێشتر، ئەوێن د وانەیا بۆریدا هاتینە بەحسکرن، ئەوە خودایێ مەزن کەرەمەکا مەزن د گەل باوەرداران کر، پێغەمبەرەکی نەرم و دلۆڤان و ژ هەمی سالۆخەت و رەوشتێن نەباش و رەق پاك و پاقژ بۆ وان هنارت. خودایێ مەزن د دەرهەقێ ویدا د سۆرەتا (آل عمران/١٥٩) دبێژت: ((فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ)).

ئانکو: نەرمی و دلپێڤەییا تە بۆ ملەتێ تە، دلۆڤانییەکە خودێ ب تە و وان بری، ئەگەر تو مرۆڤەکی بەدرەوشت و هشك و دلرەق و ئەنیگرێ بایی، دا ژ تە رەڤن و خوە ژ تە دەنە پاش، ڤێجا ل وان ببۆرە و داخوازێ ژ خودێ بکە، ل گونەهێن وان ببۆرت، د کار و بارێن خوەدا پسیارا خوە ب وان بکە، و ئەگەر تە تشتەك کرە دلێ خوە، پشتا خوە ب خودێ گرێبدە. ئانکو ب ڤی ئاوایی سەرەدەرییێ د گەل وان بکەت:

١- ل هەر کەسەکی خرابی و نەخوەشی گەهاندییێ، ببۆرت.

٢- داخوازا گونەهـ ژێبرنێ بۆ هەر کەسەکی گونەهکار بکەت.

٣- د وان کاروباراندا، ئەوێن وەحی پێ نەهاتی، پسیارا خوە ب وان بکەت.

پسیارپێکرن و مشێورەت فەرمانەکە شەریعەتا ئیسلامێ بریار پێ داییە، و ژ بەر وی زێدەمفایێ دگەهینتە کەس و کۆمان، داخواز کرییە پێگیری پێ بێتە کرن. ئەگەر مە بۆ تشتەکێ پسیارا خوە ب غەیری خوە کر و د گەل هەڤالێن خوە مە دان و ستاندن کر و راست و نەراست مە ژێك ڤاڤارتن، هنگێ دڤێت ئەم پشتا خوە ب خودێ گرێبدەین و وی تشتی بکەین، ئەوێ مە کرنا وی کرییە دلێ خوە، چونکی خودێ ب خوەژی حەز ژ وان کەسان دکەت ئەوێن پشتا خوە پێ گرێددەن و دەستێ وان ژی دگرت و رێکا راست و دورست نیشا وان ددەت.

چەند نموونەیەك ژ مشێورەتا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) د گەل هەڤال و هۆگرێن خوە:

پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) مشێورا خوە د گەلەك کاروباراندا ب هەڤال و هۆگرێن خوە کرییە، ژ وان بۆ نموونە:

١- دەمێ ڕۆژا بەدر بەرهنگاری کاروانێ قورەیش بوویی.

٢- دەمێ ڕۆژا (ئوحود) ژ باژێرێ مەدینەیێ دەرکەفتی.

٣- دەمێ بۆ شەڕێ (ئوحود) دەرکەفتی، و ل وان کەسان ژی بۆری، ئەوێن بۆ دەرکەفتنێ، خوە نەداینە د گەل.

لێنەگرتنا خرابییێ بەرانبەری کرنا خێرێیە:

خودایێ مەزن د قورئانا پیرۆزدا دبێژت:

((إِن تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَن سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا)) (سورة النساء ١٤٩).

بنێرە قوتابییێ خوەشڤی و قوتابییا قەدرگران:

خودایێ مەزن چاوا کرنا خێرێ (چ ئاشکەرا و چ نەپەنی) بەرانبەری لێبۆرین و لێنەگرتنێ کرییە ژ هەر خرابییەکا دگەهتە مە. دەمێ ئەڤ سالۆخەتە ل دەڤ مە پەیدا دبت، هنگێ ئەو دبتە نیشان و بەلگە ل سەر ڕەوشتباشی و خوەشمرۆڤیيا مە. دەمێ ئەم ل خرابییا وی کەسی نەگەڕین، ئەوێ خرابی و نەباشی د گەل مە کری، ئەها هنگێ سالۆخەت و ڕەوشتێن مە دێ بنە ئەو، ئەوێن فەرمان ژ بەرێ خودایێ مەزنڤە پێ هاتییە دان.

(وێنەیێ بەرچاڤ وێ بەرانبەرییێ ئاشکەرا دکەت ئەوا د ناڤبەرا کرنا خێرێ و لێبۆرینا خرابییێدا)

دان و ستاندن

أ- (دڤێت ئەم خوە ژ نەزانان بدەینە پاش) ژ بەر چ؟

ب- ئەگەر پەیڤا (ب زەحمەتئێخستن) هەڤدژێ وێ (ب سانەهی ئێخستن)بت.

ئەرێ پا هەڤدژێ ڤان هەردو پەیڤان چیە؟

ئاسێكرن	
ڕەقاتی	

- كیژان چێترە لێبۆرین ژ خراببییێ یان كرنا باشییێ (چ ئاشكەرا و چ نەپەنی)؟.

ئاخڤتنا خوە ب دەقەكی قورئانێ پشتگەرم بكە.

- نموونەیەكێ بۆ هەر ئێك ژ ئەڤێن خوارێ بینە:

١- مشێورا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) د گەل هەڤال و هۆگرێن خوە.

٢- لێنەگرتنا كەسێن ب یا وی نەكرین.

- هەر چار ڕامانێن ڕەوشت ل دەڤ مرۆڤی ددەت چنە؟ بنڤیسە.

- ئەو چ ئایەتە هەمی ڕەوشتێن پاك و ب ڕوومەت تێدا هاتینە كۆمكرن؟

أ- وێ ئایەتێ بنڤیسە.

ب- ئەو ئایەت، د كیژ سۆرەتێدا هاتییە و هەژمارا وێ چەندە؟.

ج- وێ ئایەتێ سێ بنەما تێدانە، چنە؟.

- خودایێ مەزن داخواز ژ پێغەمبەری كر چاوا سەرەدەرییێ د گەل مللەتێ خوە بكەت؟.

- دەقەكی قورئانی بینە، بەلگە و نیشان بت ل سەر نەرمی و دلپێڤەیی و دلۆڤانییا پێغەمبەری.

وانەیا پازدەیێ

پارزتنا زمانی ژ خرابییێ

گۆتنا ئاخفتنا خێرێ و یا ڕاست و باش ژ نیشانێن باوەردارییا خودانێ گۆتنێیە، و ژ ئەنجامێن پەروەردەیا ڕاست و دورستە، و مفایێ وێ بۆ هەمی جڤاکێ فەدگەڕت. ئەگەر مرۆڤ پشتی هزرکرنێ و هشیارانە باخڤت و عەقلێ خوە ب بەر زمانێ خوە بێخت ئانکو بدەتە پێشییا وی، دێ سەرێ خوە تەنا کەت و دێ ل دەڤ خەلکی بتە جهێ باوەرێ و دێ ڤیانا وان ژی ب دەست خوەڤە ئینت و دووماهییێ دێ خودایێ خوەژی ژ خوە ڕازی کەت و دێ ل دەڤ وی ژ مرۆڤێن ڕاستگۆ ژی ئێتە هەژمارتن. لێ بەلێ ئەگەر خوە دەڤبەردایی کر، بێ کو زمانێ وی ب تشتەکێ بێتە گرێدان یان هەڤسارکرن، هنگێ دێ کۆمەکا نەخوەشی و ئیشك و گرفتارییان بۆ پەیدا بت، و دێ زیانێ گەهینتە خوە و گەهینتە خەلکی ژی و دووماهییێ دێ بتە ئەگەرێ هندێ کو ب بەر کەرب و نەڕازیبوونا خودێ بکەڤت.

و کەسێ زمانێ خوە ژ پڕبێژییێ نەدەتە پاش یان دوور نەئێخت، دێ کەڤتە د گەلەك خەلەتی و نەڕاستییاندا. ڤێجا هەروەکی دبێژن: ئەگەر ئاخڤتن ژ زیڤی بت، نەئاخڤتن و دەنگنەکرن ژ زێڕییە. ئەڤەیە ڕێك و ڕێباز و ڕەوشتێ خوەشمرۆڤ و باوەردار و ئاقلداران، چونکی هەر ئاخڤتنەکا ژ دەڤێ مرۆڤی دەرکەڤت، ل دەڤ خودێ، زێرەڤانەك ل بەر ڕاوەستاییە دنڤیست. و هەر د ڤی واریدا، پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليصمت))**. ئانکو کەسێ باوەری ب خودێ و ڕۆژا دووماهییێ هەبت، بلا ئاخڤتنا خێرێ بکەت یان ژی بلا خوە بێدەنگ بکەت.

و زمان کا چاوا دەمێ دئێتە هەڤسارکرن ژ خرابییێ، ئالاڤێ خێرێ و مفاگەهاندنێیە، ئەها وەسا دەمێ دئێتە بەردان، و زێرەڤانییا خودێ ژ بیرا خوە دبت، دبتە ئێش و ئاتافەکا کوژەك و وێرانکەر. ژ وان ئێش و ئاتافێن بەردان و هەڤسارنەکرنا زمانی ل پشت:

أ - **درەو**: گەڕاندنا زمانییە بێ کو سکر و ڤەدەغەکەرەك ڕاوەستینت یان ڕاگرت و بێ کو مەرەما وی ببتە گۆتنا ڕاستییێ. پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((كفى بالمرء كذباً أن يحدث بكل ماسمع))**. ئانکو بەسی مرۆڤییە درەو، هەر تشتەکێ مرۆڤ ببهیست بێژت. هندی درەوە خودانێ خوە ڕسوا و شەرمزار دکەت و خەلکی ژی وەسا ژێ بێ باوەر دکەت کو چو پووتە ب ئاخڤتنا وی نەئێتە کرن و چو بار و پشتی ژێ نەئێنە ڕاکرن.

ب - **نەکامی**: ئەوە بەحسێ کەسێ نەئامادە ب وی تشتێ پێ نەخوەش بێتە کرن، د پشتڕا و ل دەڤ کەسەکی دی، یان ژ درەو تشتەك ب دووڤە بێتە کرن یان ژی بێبەختی لێ بێتە کرن، و ئەڤە هەمی ب زمانی، ب وێ پارچەگۆشتا بچووکا د دەڤێ مەدا.

ئاخڤتن گوهازتن: سالۆخەتەکی پیس و کرێتە، خودانێ خوە دکەتە مرۆڤەکی دوڕوو، ئاخفتنێ د ناڤبەرا دو کەساندا ڤەدگوهێزت، یا هەر ئێکێ بۆ یێ دی دبەت. ئەڤە هندێ دگەهینت کو کەسێ ئاخفتنێ بۆ تە ڤەگوهێزت، پشتڕاست بە، دێ ئاخڤتنا تە ژی بۆ غەیری تە ڤەگوهێزت.

ج – بێبەختی، نەوەیی (شادەزوور): ئەوە مرۆڤ خوە بێ وژدان بکەت و ئاخڤتنەکێ ژ نک خوە چێ بکەت و ب بێ بەختی، ژ کیسێ هەر کەسەکێ بێژت یان بکەت و وی کەسی دەست تێدا نەبت. ئەڤە ژ پیسترین و خرابترین ئێش و ئاتافێن زمانییە و ژ گونەهێن مەزنە. کەسێ خوە پێ بکەت یان بکەڤتێ، مالا خوە و یا غەیری خوەژی وێران دکەت.

ڤێجا کوڕ و کچێن مەیێن قوتابی و قەدرگران، هشیاربن، زمانێ خوە ژ ڤان ئێش و ئاتافان بپارێزن، زمانێ خوە هەردەم ب ئینانا ناڤێ خودێ تەڕ و تۆل بکەن و ژ گۆتنا خێرێ و ڕاستییێ بێبار نەکەن، و بکەنە ڕێك و ئالافەك بۆ تێکگەهشتن و ڤیان و براتییێ. هندی زمانە، ئەو دەوارە یا مرۆڤ لێ سوار، یان دێ مە بەتە بەهەشتێ، یان ژی دێ مە بەتە ئاگرێ دۆژەهێ. ئەرێ ما نە بڤر و داسا زمانییە هەروەکی د فەرمۆدەیەکا پێغەمبەریدا هاتی، خەلکی گرێل دکەتە د ناڤ ئاگریدا. ڤێجا هندی زمانە، گاڤا تە پارازت، دێ تە پارێزت و گاڤا تە سڤك و بێ بها کر، دێ تە بێ قەدر و شەرمزار کەت.

و ئاخڤتنا ژ هەمییان باشتر ئەوا د دەرهەقێ زمانیدا هاتییە گۆتن، ئەو گۆتنە ئەوا دبێژت: (سەنگا مرۆڤی د ڤان هەردو تشتێن بچووکدایە: دل و زمان). و پێغەمبەر ژی (سلاڤ لێ بن) د فەرمۆدەیەکێدا دبێژت: ((**عليكم بالصدق فان الصدق يهدي الى البر وان البر يهدي الى الجنة واياكم والكذب فان الكذب يهدي الى الفجور، وان الفجور يهدي الى النار**)). ئانکو: ڕاستییێ بگرن، هندی ڕاستییە، بەرێ مرۆڤی ددەتە باشییێ، و هندی باشییە، بەرێ مرۆڤی ددەتە بەهەشتێ. و هشیاربن، خوە ب درەوێ نەکەن، هندی درەوە، بەرێ مرۆڤی ددەتە خرابییێ، و هندی خرابییە، بەرێ مرۆڤی ددەتە ئاگری.

ڕاهێنان (١)

د ڤان هەردو ستوونێن خوارێدا، دەستەواژەیێن ستوونا ئێكێ و یێن ستوونا دویێ ب ئاوایەكی گونجایی بگەهینە ئێك و پێكڤە بكە:

ستوونا ئێكێ	ستوونا دویێ
كەسێ گەلەك باخڤت	دل و زمان
دڤێت قوتابی	باشییێ و بەهەشتێ
درەو	نەئاخڤتن ژ زێڕییە
سەنگا مرۆڤی د ڤان هەردو تشتێن بچووكدایە:	دێ گەلەك خەلەتییان كەت
ئەگەر ئاخڤتن ژ زیڤی بت	ژ نیشانێن ژ ڕێ دەركەڤتنێیە
ڕاستی بەرێ مرۆڤی ددەتە	زمانێ خوە ژ بێبەختییێ بپارێزت

ڕاهێنان (٢)

بەرسڤا ئەڤێن خوارێ بدە:

١- ئەرێ خەلك قەدرێ مرۆڤێ درەوین دگرن؟

٢- ڤێ ئایەتێ تەمام بكە: ((ما یلفظ .... عتید)).

٣- ناڤێ سێ ئێش و ئاتافێن زمانی بێژە؟

٤- ئەرێ باوەرداری ڕاستگۆ جهێ وی دێ چ بت؟

٥ – جودایی د ناڤبەرا نەكامی و ئاخڤتن گوهازتنێدا چیە؟

٦ – مەرەم ژ بێبەختی و نەوەییێ (شادەزووری) چیە؟

بزاڤ و چالاكی:

- فەرمۆدەیا ل دۆر ڕاستییێ ژ بەر بكە.

- مامۆستا دێ داخوازێ ژ قوتابییان كەت، كورتەڕاپۆرتەكێ ل سەر ئێش و ئاتافا درەوێ بەرهەڤ بكەن.

مافـێ رێكێ

رێك مافەكی گشتییە بۆ هەر كەسەكێ، نابت كـەس بـۆ مـەرەمێن خـوە یـێن كەسـی ب كاربینـت یـان خەلكی پێ بئێشینت؛ لـێ تـێ هەیـە هنـدەك - زەلام و گـەنج و ژن - نەچـار بـبن ل سـەر رێـك و رێبـاران بڕوونن، ئەها ل ئێرە ئیسلام رێكێ ل وان ناگرت، بەلكو وی ڕەفتارێ دورست نیشا وان ددت، ئـەوێ مـافێ خوە و یێ غەیری خوە پێ بپارێزن. د ڤی واریدا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) گۆتە هەڤال و هۆگرێن خوە: **((اياكم والجلوس في الطرقات – نەكو هوون ل سەر رێـك و رێبـاران بـڕوونن))** ئینـا گۆتنـە پێغەمبـەری: پێغەمبەرێ خودێ ئەم نەچارن و مە چو جهێن دی نینن ئەم بۆ خوە لێ باخڤن. ئینا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) گۆتە وان: **((فاذا ابيتم الا الجلوس فاعطوا الطريق حقه - ئەگـەر هـەوە ژ نەچاری رژدی ل سـەر ڕوونشتنێ كر، پا ڤێجا مافـێ رێكێ بدەنێ))**. ئینا گۆتن: و مافێ رێكێ چیە؟ گۆت: **((غـض البصـر، وكـف الاذى، ورد السلام، والامر بالمعروف والنهي عن المنكر - چاڤگرتن، و ئێزانەدان، و سلاڤ وەرگرتن، و فەرمان ب كرنا باشییێ و دانەپاشا خرابییێ))**.

ئـ - چاڤگرتن: مەرەم ژێ ئەڤەیە:

أ- بەرێخوەنەدانا مێر و ژنانە بۆ ئێكدو، هەروەكی قورئانا پیرۆز تل بۆ درێژ كری: **((قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ – بێژە باوەرداران بلا چاڤێن خوە بگرن و چاڤگێرییێ نەكـەن)) (النـور٣٠)** پاشـێ دبێـژت:

((وَقُل لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ – بێژە باوەردارێن ژن ژی بلا چاڤێن خوە بگرن و چاڤگێرییێ نەکەن)) (النور٣١).

و حیکمەت ژ ڤێ چەندێ ئەوە، چاڤنەگرتن و چاڤگێڕان ژ بۆ بەرێخوەدانا نەدورست و حەرام پێگاڤا ئێکێیە بۆ کرنا وێ پووچاتییێ، ئەوا مرۆڤێ خودان ڕێز و ڕوومەت خوە ژێ ددەتە پاش، پاشێ بەرێ مرۆڤی ددەتە وێ دووماهی و ئەنجاما خراب ئەوا ئەم ل ئێرە و وێراهە دبینن یان دبهیسن.

ب- خوەدانەپاش ژ زێرەڤانییا خەلکی ب ئاوایەکی گشتی.

ج- مرۆڤ ل دوو هندێ نەچت کا خەلکی چ کڕییە یان چ هلگرتییە.

د- خوەدوورئێخستن ژ دەرهەیکرن و ئاشکەراکرنا کێماسی و نهێنییێن خەلکی.

ب - ئیزانەدان: و مەرەم ژێ:

ئـ- ئەوە مرۆڤ تانان د خەلکی نەقوتت و کێماسییان بۆ وان چێ نەکەت و ناڤێن خراب ل وان نەکەت و جڤین و خەبەران نەبێژتە وان.

ب- بێبەختی و بێوژدانییان ل بێگونەهان نەکەت.

پ -. کەربێن خەلکی ڤەنەکەت و یارییێن خوە ب وان نەکەت.

ت- فتنەیێ د ناڤبەرا خەلکیدە هلنەئێخت و ئاخفتنێ د ناڤبەرا واندا ڤەنەگوهێزت.

پ -. نەدەتە سەر مافێ خەلکی. بۆ نموونە هندەك کەس ددەنە سەر مافێ غەیری خوە، دەمێ تورمبێلێن خوە ل جهێن نەتایبەت بۆ ڕاوەستانێ، ل سەر ڕێك و ڕێبارا خەلکی یان ل بەر دەرێ مالێن خەلکی ڕادوەستینن.

ج - مرۆڤ ئاستەنگان نەئێختە د ڕێکا خەلکیدا، دا زیانێ بگەهینتە وان، ئانکو تشتێ وەکی گلێشی و قاف و قۆتان نەکەتە د ڕێکا واندا.

ح - بەرهنگاری کچێن خەلکی نەبت، و نەچتە د ڕێکا قوتابییێن کچدا و ل بەر دەرێ قوتابخانەیێن وان ڕانەوەستت.

خ - مرۆڤ ئازادییا خەلکی تێکنەدەت، نەمازە یا جیرانێن خوە و ل بەر دەرێ مالێن وان ڕانەوەستت و زێرەڤانییا وان نەکەت.

ز - ل سەر ڕێك و ڕێباران، دەنگێ خوە د ڕوویێ خەلکیدا بلند نەکەت.

گ - ترسێ ب چو ڕێکان نەکەتە د دلێ خەلکیدا و نەخوەشییێ بۆ وان چێ نەکەت.

ك- خەلکی ب مەیڤەخوارن و سەرخوەشییێ ئیزا نەدەت، وەکی هندەکان دەمێ سەرخوەش تورمبێلێ دئاژۆن یان شووشە و بتلێن خوە دئاڤێژنە سەر ڕێك و ڕێبارا خەلکی.

٣- سلاڤ وەرگرتن:

سلاڤکرن سونەتە و وەرگرتنا وێ فەرزە (فرض كفاية)یە - دەمێ هندەك ب وەرگرتنا وێ ڕادبن ل سەر یێن دی ڕادبت و نامینت – و باشترە وەرگرتن و ڤەگێڕانا سلاڤێ ئانکو بەرسڤدان چێتر و جوانتر بت.

ئەگەر ئێکێ گۆت: (السلام عليك)، باشترە بەرسڤدان هۆسا بت: (وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته).

٤ - فەرمان ب کرنا باشییێ و دانەپاشا خرابییێ:

ئەگەر ڕوونشتنا هندەك کەسان ل سەر ڕێك و ڕێباران پێڤی و پێدڤی بت و نەشێن بهێلن، ئەها هنگێ هندەك گرنگی دکەڤنە سەر ملێ وان دڤێت ب جه بینن. دڤێت هاریکارییا پیرەمێر و پیرەژنان بکەن و دلۆڤانییێ ب کەسێن نەچار و لاواز و نەخوەش ببەن، و هەر خرابی و ڕەوشتەکێ نەباش ب چاڤ ببینن خوە ژێ بدەنە پاش و بەرێ غەیری خوەژی ژێ وەرگێڕن.

ڕاهێنانا ئێكێ

١- ئایەتەكا پیرۆز بنڤیسە داخوازێ ژ باوەرداران (چ مێر چ ژن) بكەت، چاڤێن خوە ژ بەرێخوەدانا حەرام و چاڤگێڕییێ بگرن.

٢- فەرمۆدەیەكێ بنڤیسە– تە ژ بەر بت – بەحسێ وان مافان بكەت، ئەوێن دڤێت ئەو كەس ب جه بینن، ئەوێن ل سەر ڕێك و ڕێباران ڕوودنن.

ڕاهێنانا دوییێ

ب ئاوایەكی گونجایی، ڤان هەردو دەستەواژەیان بكە د ڤالاهییێن خوارێدا:

(خوە دوورئێخستنە ژ زێرەڤانییا خەلكی - خیانەتا چاڤییە)

١- ئەگەر ئێكێ ب دزیڤە، بەرێ خوە دا ژنەكا بیانی، كارێ وی ئەڤە ....

٢- چاڤگرتنێ، مەرەم ژێ ....

ڕاهێنانا سێیێ

١- ئەگەر مرۆڤێ موسلمان سلاڤ وەرگرت یان ڤەگێڕا دڤێت چ بێژت؟ دیار بكە.

٢- ئەگەر هندەك نەچاربوون ل سەر ڕێك و ڕێباران بڕوونن، ئەڤە فەرمان ب كرنا باشییێ كەڤتە د ستوییێ واندا – دیار بكە.

ڕاهێنانا چارێ

بەرسڤا دورستا د ناڤبەرا دو كڤانان‌دا بۆ هەر ڤالاهییەكا خوارێ هلبژێرە:

١- ئیزانەدانا فەرمۆدەیا پیرۆز ژێ دبێژت، خوە دوورئێخستنە ژ (بەلاڤكرنا تەناهییێ – پشتڕاستكرنا خەلكی - بەلاڤكرنا ترسێ).

٢- ئیزانەدانا فەرمۆدەیا پیرۆز ژێ دبێژت، خوە دوورئێخستنە ژ (بێبەختیكرنێ – خوە دوورئێخستن ژ بێبەختییێ – بیركرنا بێبەختییێ).

٣- ئیزانەدانا فەرمۆدەیا پیرۆز ژێ دبێژت، خوە دوورئێخستنە ژ (قەدرگرتنا پیرەمێر و دانعەمران – كەربڤەكرنا خەلكی – چارەسەركرنا ڕەوشێن ب لەز).

٤- ئیزانەدانا فەرمۆدەیا پیرۆز ژێ دبێژت، خوە دوورئێخستنە ژ (بەرهنگاربوونا كچان – كارئینانا تەلەفۆنێ بۆ ڕەوشێن مرۆڤاتییێ – هاریكاریكرنا زەلامێ كۆرە ژ بۆ دەربازبوونێ).

بزاڤەك:

- ئەو فەرمۆدەیا پیرۆز، ئەوا ل سەر ڕێز و ڕەوشتێن ڕوونشتنا ل سەر ڕێك و ڕێباران، ژ بەرێ قوتابییانڤە بێتە ژ بەركرن.

کۆرسی دویێ

وانەیا هەڤدەیێ

ستوون و سونەتێن نڤێژێ

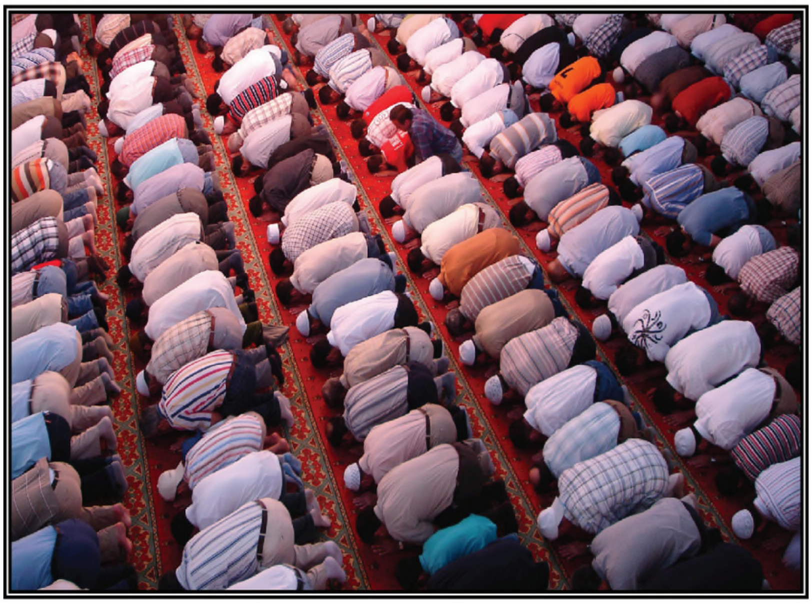

نڤێژ د دینێ مەیێ ئیسلامییێ ڕاست و دورستدا، ژ گرنگترین ستوونێن پەرستنانە؛ چونکی جهئینانا ڤێ پەرستنێ، مرۆڤێ موسلمان ژ یێ نەموسلمان جودا دکەت. پەرستنا نافئینایی، گەلەك سونەت و ستوون هەنە، دڤێت مە ئاگەهـ ژێ هەبت و ئەم بزانن، دا ب جهئینان و کرنا وان، نڤێژێن مە، ل دەڤ خودێ بێنە پەسەندکرن. ژ گرنگترین سونەت و ستوون و سیمایێن نڤێژێ ئەڤەنە:

أ – **ستوونێن نڤێژێ :**

١- ئنیەت.

٢- تەکبیرا دەستپێکرنێ.

٣- ڕابوون و ژ پێرڤە ڕاوەستان بۆ کەسێ بشێت.

٤- خواندنا سۆرەتا (فاتیحەیێ – الفاتحة).

٥- داچەمیانا دورست و مرۆڤ ژێ پشتڕاست.

٦- ڕاستڕابوونا مرۆڤ ژێ پشتڕاست.

٧- سوجدەیا مرۆڤ ژێ پشتڕاست.

٨- ڕوونشتنا د ناڤبەرا هەردو سوجدەیاندا یا مرۆڤ ژێ پشتڕاست.

٩- ڕوونشتنا دووماهییێ، کو شادەدان و سلاڤدان ل سەر پێغەمبەری تێدابت.

١٠- سلاڤا ملێ ڕاستێ.

ب - **سونەتێن نڤێژێ:**

أ - بەری دەستپێکرن و خوەپێکرنێ:

١ - بانگ.   ٢ - قامەت.

ب - پشتی دەستپێکرن و خوەپێکرنێ:

١ - شادەدانا ئێکێ.

٢ - خواندنا قنووتێ د نڤێژا سپێدەیێ و وترێن نیڤەکا دویێ ژ ڕەمەزانێدا.

ج - سیمایێن نڤێژێ:

١- بلندکرنا هەردو دەستان د دەمێ تەکبیرا دەستپێکرنێدا.

٢- بلندکرنا هەردو دەستان د دەمێ داچەمیان و ڕابوونا پشتی وێدا.

٣- دانانا دەستێ ڕاستێ ل سەر یێ چەپێ.

٤- دوعایا دەستپێکرنێ.

٥- خوە ب خودێ پارزتن ژ شەیتانی بەری خواندنێ.

٦- دەنگدەرئێخستن د نڤێژا سپێدەیێ و هەردو ڕەکعەتێن پێشییێ ژ نڤێژا مەغرەب و یا عەیشا.

٧- گۆتنا (ئامین) پشتی خواندنا فاتیحەیێ.

٨- خواندنا سۆرەتەکێ پشتی سۆرەتا فاتیحەیێ بۆ ئیمامی و کەسێ ب تنێ نڤێژێ دکەت.

٩- تەکبیردان د دەمێ داچەمیان و ڕابوونێدا.

١٠- گۆتنا: (سمع الله لمن حمده، ربنا ولك الحمد) دەمێ ڕابوونا پشتی داچەمیانی.

١١- گۆتنا (سبحان ربي العظيم) دەمێ داچەمیانێ، و (سبحان ربي الاعلى) دەمێ سوجدەبرنێ.

١٢- دانانا دەستان ل سەر ڕانان د هەردو ڕوونشتنێن شادەدانێدا (یا ئێکێ و یا دویێ)، کو دەستێ چەپێ، ڕاست و ڤەکری دانتە سەر ڕانێ چەپێ، و یێ ڕاستێ، گرتی ژ بلی تلا شادەدانێ، دانتە سەر ڕانێ ڕاستێ.

١٣- ڕوونشتن ل سەر هەردو پێیان، د هەمی ڕوونشتناندا، و د بن هلکرنا سەرێ پێ چەپێ د بن یێ ڕاستێڤە، د ڕوونشتنا دووماهییێدا، کو ب عەرەبی دبێژنێ (تورك).

١٤- سلاڤا ملێ چەپێ.

د – تشتێ نڤێژ پێ بەتال دبت:

١- ئاخڤتنا ژ خوە و ژ قەست.

٢- گەلەك خوەلڤاندن.

٣- هەر با و دەنگەکێ ژ پاشییا مرۆڤی دەرکەڤت.

٤- پیسبوون.

٥- دیاربوونا جهێ شەرمگەهێ.

٦- گوهۆڕینا ئنیەتێ.

٧- پشتدانا قیبلەیێ.

٨- خوارن.

٩- ڤەخوارن.

١٠- تیقەلیق.

١١- وەرگەڕیان ژ موسلمانەتییێ.

هـ - سونەتێن د گەل نڤێژێن فەرز: سونەتێن د گەل نڤێژێن فەرز هەڤدە ڕەکعەتن:

١- دو ڕەکعەت بەری نڤێژا سپێدەیێ.

٢- چار ڕەکعەت بەری نڤێژا نیڤرۆ و دو پشتی وێ.

٣- چار ڕەکعەت بەری نڤێژا ئێڤاری.

٤- دو ڕەکعەت پشتی نڤێژا مەغرەب.

٥- سێ ڕەکعەت پشتی نڤێژا عەیشا کو یا دووماهییێ کەت بت.

و - زێدەنڤێژێن موکوم: سێنە:

١ - شەڤنڤێژ. ٢ - نڤێژا تێشتەگەهێ. ٣ - نڤێژا تەراویحان.

تشتێ پێشتر هاتییە گۆتن ژ ستوون و سیمایێن نڤێژێ، بۆ زەلام و ژنانە بێ جودایی، ژ بلی هندەك تشتێن بچووك، کو جهێئینانا ژنان تێدا، ژ یا زەلامان جودایە، و نەخشەیێ خوارێ بۆ دیارکرنا وان جوداییان هاتییە تەرخانکرن:

زەلام	ژن
١ - د داچەمیان و سوجدەبرنێدا ئەنیشکێن خوە ژ تەنشتان دەردئێخت.	١ - د داچەمیان و سوجدەبرنێدا خوە ئێکتا دکەت و خوە دکەتە تێکڕا.
٢ - د دەمێ دەنگ دەرئێخستنێدا، دەنگێ خوە دەردئێخت و بلند دکەت.	٢ - د دەمێ دەنگدەرئێخستنێ ژیدا، ئەگەر هندەك زەلامێن بیانی ل دەر و دۆرێن وێ بن، دەنگێ خوە دەرنائێخت و بلند ناکەت.
٣ - ئەگەر خەلەتی یان تشتەکی ب ترس پەیدابوو، دێ بێژت (سبحان الله)	٣ - ئەگەر خەلەتی یان تشتەکی ب ترس پەیدابوو، دێ پشتا دەستێن خوە لێکدەت.
٤ - شەرمگەها وی د ناڤبەرا نافکێ و چۆکێدایە.	٤ - شەرمگەها وێ، هەمی لەشێ وێیە، ژ بلی نافچاڤ و هەردو لەپان.

دان و ستاندن :

- تشتێ نڤێژ پێ بەتال دبت چیە، و ئەگەرێ بەتالبوونا نڤێژێ پێ چیە؟

- د چ تشتیدا، ژن و زەلام د نڤێژکرنێدا، وەکی ئێك نینن؟

- جودایی د ناڤبەرا سونەت و ستوونێن نڤێژێدا چیە؟

- هەژمارا ڕەکعەتێن سونەتێن دورست و موکوم چەندن، و چاوا ل سەر نڤێژێن فەرز دئێنە پشککرن؟

نڤێژا ب جەماعەت

باشی و خێرا نڤێژا ب جەماعەت:

دینێ مە یێ ئیسلامێ دینەکی جڤاکییە، هەردەم داخوازا کۆمبوون و ئێکگرتنێ دکەت و حەز ژ ژێکرەڤین و ژێکچوونەپاشێ ناکەت. ئیسلامێ موسلمان د بەر هندێرا کرینە، گیانێ کارێ ب کۆم د پەرستن و بازارکرن و هەمی کارێن دیدا بەلاڤ بکەن، و خودایێ مەزن بەرەکەت و زێدەیییێ دئێختە د هەر کارەکێدا کو ب کۆم بێتە ئەنجامدان، نەمازە نڤێژا ب جەماعەت. باشییا ڤێ نڤێژێ و خەلاتێ وێ گەلەك مەزنە. پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((صلاة الجماعة أفضل من صلاة الفرد بسبع وعشرين درجة))**. ئانکو: نڤێژا ب جەماعەت بیست و حەفت پێك و پەیسکان ژ وێ نڤێژێ چێترە، ئەوا ب تنێ دئێتە کرن.

هەژمارا جەماعەتا نڤێژێ:

ژ بەر گرنگییا نڤێژا ب جەماعەت، دورستە ب دو کەسان ژی بێتە کرن: (ئیمام و ئێکی دی)، هندی هەژمارا نڤێژکەران گەلەك بت، باشتر و ب خێرترە ل دەڤ خودێ. پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((صلاة الرجل مع الرجل ازکی من صلاته وحده وصلاته مع الرجلین ازکی من صلاته مع الرجل وما کان أکثر، فهو أحب الی الله تعالی))** (ئەحمەد و ئەبوو داود و نەسائی ڤەگوهازتییە). ئانکو: نڤێژا مرۆڤی د گەل غەیری وی، ب خێرترە ژ نڤێژا وی ب تنێ، و نڤێژا وی د گەل دویان، ب خێرترە ژ نڤێژا وی د گەل ئێکێ ب تنێ، و هندی ئەوێن د گەل پتربن، نڤێژا وی چێتر و ب خێرترە ل دەڤ خودێ)).

جهێ جهئینانا نڤێژا ب جەماعەت:

١. کرنا نڤێژا ب جەماعەت ل مزگەفتێ، چێترە ژ کرنا وێ ل هەر جهەکی دی.
٢. ئەگەر رێ نەکەفتێ نڤێژ ل مزگەفتێ بێتە کرن، دورستە ل هەر جهەکی دی یێ تایبەت (چ ل قوتابخانەیێ بت، چ ژی ل فەرمانگەهێ یان ل سەر رێکێ بت)، بێتە کرن.
٣. خێرا مزگەفتا دوور، پترە ژ یا مزگەفتا نێزیك.
٤. ژن دشێن نڤێژا ب جەماعەت ل مال بکەن.

دان و ستاندن:

١. باشى و خێرا نڤێژا ب جەماعەت ديار بكە.

٢. وان بەلگەيان بێژە، ئەوێن ل سەر باشى و خێرا نڤێژا ب جەماعەت هاتين.

٣. ئەرێ دورستە نڤێژا ب جەماعەت ب دو كەسان بێتە كرن.

٤. ڤان ڤالاهييان ب پەيف و دەستەواژەيێن گونجايى تەژى بكە:

١- خێرا نڤێژا .... پترە ژ يا نڤێژا ئێكێ ب تنێ.

٢- كرنا نڤێژا ب جەماعەت ل .... ب خێرتر و چێترە ژ كرنا وێ ل جهەكى دى.

٣- ژن دشێن نڤێژا ب جەماعەت ل .... بكەن.

٤- هندى هەژمارا نڤێژكەران پتربت .... و ل دەڤ خودێ ب خێرترە ژى.

وانەیا نۆزدەیێ

نڤێژا ئەینییێ

خێرا ڕۆژا ئەینییێ:

ڕۆژا ئەینییێ، ڕۆژا بێنڤەدانا موسلمانانە، و ژ باشترین و چێترین ڕۆژێن حەفتییێیە، موسلمان تێدا خودێ دئینننە بیرا خوە و سوپاسییا وی دکەن، و ل مالێن خودێ کۆم دبن، دا گوهدارییا گۆتارا ئەینییێ بکەن و پێکڤە نڤێژا ڕۆژا ئەینییێ بکەن.

حوکمێ نڤێژا ئەینییێ:

نڤێژا ئەینییێ فەرزە ل سەر هەر موسلمانەکێ، چونکی خودایێ مەزن دبێژت: **((یا أیها الذین آمنوا اذا نودي للصلاة من یوم الجمعة فأسعوا الی ذکر الله وذروا البیع ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون))** سۆرەتا **(الجمعة - ئایەتا هەژمار ٩)**. ئانکو: گەلی کەسێن هەوە باوەری ئینایی، ئەگەر بانگێ نڤێژا ئەینییێ هاتە دان، ب لەز قەستا بیرئینانا خودێ بکەن، و دەست ژ کڕین و فرۆتنێ بەردەن، ئەڤە بۆ هەوە ب خێرترە ئەگەر هوون بزانن.

مەرجێن جهئینانا وێ:

١- نێراتی، چونکی کرنا وێ ل سەر مێیان نەهاتییە فەرکرن.

٢- بالقبوون و گەهشتن، چونکی کرنا وێ ل سەر زاڕۆکی نەهاتییە فەرکرن.

٣- ساخلەمی، کرنا وێ ل سەر کەسێ نەساخ و ئەوێ نەشێت بەرهەڤ ببت نەهاتییە فەرکرن.

٤- خوەجهی، کرنا وێ ل سەر ڕێباران نەهاتییە فەرکرن. و هەچی گاڤا ئەگەر پەیدا بوون، بلا ئەو نڤێژێ بکەت.

مەرجێن نڤێژێ:

١- باژێر یان گوند: نابت نڤێژا ئەینییێ ل جهێن مرۆڤ لێ نەخوەجه یان د دەمێ ڕێبارییێ (سەفەرێ)دا، بێتە کرن.

٢- مزگەفت: نابت ل جهێ نە مزگەفت بێتە کرن.

٣- گۆتار: نڤێژ بێ گۆتار دورست نینە، چونکی د بنیاتدا ژ بەر وێ گۆتارێ هاتییە فەرکرن.

٤- کۆم: نابت بێ کۆم و نە د دەمێ خوە یێ ڤەبڕی و دەستنیشانکریدا بێتە کرن.

وانەیا بیستێ

مفایێن نڤێژا ئەینییێ

١. گوهداریکرن و وەرگرتنا مفایی ژ گۆتارا نڤێژا ئەینییێ.

٢. ئاگەهداری ژ ڕوودان و گوهۆڕینان د مەیدانا ئیسلامیدا و ژ هەمی ڕەخ و ئالییێن جڤاکی و زانستی و سیاسیڤە.

٣. موسلمان هەڤدو دبینن و سلاڤی ئێك دکەن و ئاگەهداری ڕەوشا ئێکدو دبن.

کاروبارێ نڤێژا ئەینییێ:

١. شووشتن و ڤەشووشتن و بێنخوەشی.

٢. نڤێژکەر جلکێن پاقژ و بژوون بکەتە بەر خوە.

٣. زووچوونا مزگەفتێ.

٤. هێلانا کڕین و فرۆتنێ و هەر بازاڕەکا دی، دەمێ بانگدانێ.

٥. خوەدوورئێخستن ژ خوارنا سیر و پیڤازێ.

٦. خوەدانەپاش ژ گەلەك ئاخفتنێ د دەمێ گۆتارخواندنێدا.

٧. دوعاکرن و دانا سلاڤان ب زێدەیی ل سەر پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن).

دەمێ نڤێژا ئەینییێ، نڤێژكەر د مزگەفتێدا چ بكەت؟

١. دو ڕەكعەت سونەت وەك (سلاڤدانا مزگەفتێ) بكەت، دەمێ ب ژۆرا مزگەفتێ دكەڤت.

٢. هندى بشێت بۆ خوە زێدەنڤێژان بكەت.

٣. جوانڕوونشتن و گوهداریكرنا گۆتارخوونى ب بێ دەنگى.

٤. پشتى ب دووماهیهاتنا گۆتارێ، گۆتارخوون دێ ژ مینبەرێ ئێتە خوارێ، پاشێ دێ قامەتا نڤێژێ ئێتە گرتن، و ئیمام دێ دەست ب كرنا دو ڕ ەكعەتێن نڤێژێ كەت كو خواندن تێدا ب دەنگێ بلند بت.

ژ پێنەگیرییێن نڤێژكەران د نڤێژا ئەینییێدا:

١. نڤێژكەر دەرەنگ بچتە مزگەفتێ.

٢. نڤێژكەران بئێشینت و خوە د سەر ملێ وانڕا باڤێژت، دا بچتە پێشتر.

٣. د دەمێ خواندنا گۆتاریدا، پشتا خوە بدەتە گۆتارخوونى و قیبلەیێ.

٤. نڤستن د بەر خواندنا گۆتاریڕا.

٥. ئاخفتن د دەمێ خواندنا گۆتاریدا.

٦. گوهنەدانا گۆتارخوونى و خوەمژوولكرن ب تزبییان یان ب هەر تشتەكى دیڤە.

ئەڤە هەمى ژ وان كارانە، یێن دڤێت نڤێژكەر خوە ژێ دوور بێخت، دا نڤێژا خوە دورست بكەت.

دان و ستاندن:

١- دەمێ نڤێژا ئەينییێ کەنگێیە؟

٢- چ بەلگە هەیە ل سەر فەرزکرنا نڤێژا ئەينییێ؟

٣- مەرجێن فەرزکرنا نڤێژا ئەينییێ چنە؟

٤- مەرجێن دورستییا نڤێژا ئەينییێ چنە؟

٥- مفایێن نڤێژا ئەينییێ بێژە.

٦- ڕێزین جهێنانا نڤێژا ئەينییێ بێژە.

٧- نڤێژا ئەينییێ چەند ڕەکعەتن؟ و خواندنا ئیمامی تێدا ب دەنگێ بلندە یان ب یێ نزمە؟

٨- هندەك ژ پێنەگیرییێن خەلکی د نڤێژا ئەينییێدا دیار بکە.

وانەیا بیست و ئێكێ

نڤێژا هەردو جەژنان

خێر و باشییا هەردو جەژنان:

خودایێ مەزن دو جەژنێن مەزن داینە موسلمانان، كەیفا وان ب هاتنا وان دئێت و پێ كەیفخوەش دبن، ئەوژی ئەڤەنە:

١- جەژنا ڕەمەزانێ: پشتی ب دووماهیهاتنا ڕۆژیگرتنا هەیڤا ڕەمەزانا پیرۆز دئێت، كو دكەڤتە ئێكێ هەیڤا شەوالێ.

٢- جەژنا حاجییان یان یا قوربانی: موسلمان د ڤێ جەژنێدا، پشكدارییێ د وێ كەیفێدا دكەن، ئەوا حەجی ژ بەر جهئینانا فەرزا حەجێ پێ كەیفخوەش دبن، كو دكەڤتە ڕۆژا دەهێ ژ هەیڤا (ذي الحجة).

ژ ڕامانێن جەژنێ:

١- موسلمان كەیفخوەش دبن ب تەمامبوونا ڕۆژییێن هەیڤا ڕەمەزانێ، هەروەسا كەیفخوەشییا خوە دیار دكەن، ب جهئینانا ڕێ و ڕەسمێن فەرزا حەجێ ژ بەرێ حەجییانڤە.

٢- موسلمان د مزگەفتاندا كۆم دبن ژ بۆ بەرجەستەكرن و ساخكرنا ڕێ و ڕەسمێن ئیسلامێ.

٣- موسلمان پیرۆزباهییێ ل ئێكدو دكەن و سەرا ئێكدو ددەن، و ئەڤە دبتە ئەگەرێ خوەشكرن و موكومكرنا هەڤبەندییێن براتییێ د ناڤبەرا واندا.

٤- ب دانا فترەیێن رەمەزانێ و گۆشتێ قوربانان د جەژنا حاجییاندا، دەستێ هاریكارییێ بۆ ژار و دەستتەنگان دئێتە درێژكرن.

كاروبارێ نڤێژا جەژنێ:

١- خوەشووشتن و بێنخوەشی و ل بەركرنا جلكێن پاقژ و بژوون.

٢- رۆژی شكاندن- خوارنا هندەك قەسپان یان فەخوارنا پچەكا ئاڤێ بەری مرۆڤ بچتە نڤێژا جەژنا رەمەزانێ.

٣- مرۆڤ زوو قەستا نڤێژێ بكەت.

٤- تەكبیردان و گەلەك بیرئینانا خودێ ئانكو گەلەك زكركرن.

٥- پیرۆزباهیكرنا هەر كەسەكێ ب گۆتنا (خودێ ژ مە و هەوە قەبوول بكەت).

٦- ژ سونەتێیە، مرۆڤ د رێكەكێرا بچتە مزگەفتێ و د ئێكا دیرا بزڤرتەڤە.

چاوابییا كرنا نڤێژێ:

١ – پشتی هلاتنا رۆژێ ب چەندەكێ، مرۆڤ ژ بۆ كرنا نڤێژا جەژنێ، قەستا مزگەفتێ بكەت.

٢- نڤێژا جەژنێ، نە بانگ هەیە نەژی قامەت، و خواندنا ئیمامی تێدا ب دەنگێ بلندە.

٣- نڤێژا جەژنێ دو رەكعەتن و ب ڤی ئاوایی دئێنە كرن:

أ- پشتی تەكبیرا دەستپێكرنێ و بەری خواندنا سۆرەتا فاتیحەیێ، ئیمام و یێن ل پشت، د رەكعەتا ئێكێدا، حەفت تەكبیران و د یا دوییێدا پێنج تەكبیران ددەن.

ب- پشتی ژ نڤێژێ ب دووماهی دئێن، گۆتارخوون دێ ب سەر مینبەرێ كەڤت و گۆتارا جەژنێ خوونت.

٤- پشتی گۆتار ب دووماهی دئێت، و گۆتارخوون ژ مینبەرێ دئێتە خوارێ، نڤێژكەر دێ جەژنا هەڤدو پیرۆز كەن.

دان و ستاندن

١- بۆ چ خودایێ مەزن جەژنا ڕەمەزانێ داییە موسلمانان؟

٢- د کیژ جەژنێدا قوربان دئێنە دان؟

٣- گرنگترین کاروبارێن نڤێژا جەژنێ بێژە؟

٤- هەژمارا ڕکعەتێن نڤێژا جەژنێ چەندن؟ و ب چ ژ نڤێژا ئەینییێ جودایە؟

٥- بلندترین ڕامانێن جەژنێ چنە؟ دیار بکە.

٦- نیشانا (✓) بەرانبەری دەستەواژەیا دورست و یا (✗) بەرانبەری یا نەدورست دانە:

أ- دورستە مرۆڤێ موسلمان نڤێژا هەردو جەژنان ل مال بکەت.

ب- نڤێژا جەژنێ بێ بانگە.

ج- بەری نڤێژا جەژنێ، خوارن دورست نینە.

د- ئیمام دەستپێکێ گۆتارێ دخوونت، پاشێ نڤێژا جەژنێ ل پێشییا نڤێژکەران دکەت.

نڤێژا مرۆڤێ ڕێبار (کورتکرن و کۆمکرنا نڤێژێ)

خودایێ مەزن ژ بۆ بارسڤککرنا موسلمانان، ڕێکا کورتکرن و کۆمکرنا نڤێژێ د وەغەرێدا ل بەر مرۆڤێ موسلمان ڤەکرییە، دا وەغەرا وی نەبتە ئەگەرێ نەکرن و هێلانا نڤێژێ، چونکی دینێ ئیسلامێ، دینێ ب سانەهیئێخستن و بارسڤککرنێیە. ژ بەر ڤێ ئێکێ، دورستە کەسێ ڕێبار نڤێژا خوە کورت بکەت یان دو نڤێژان د گەل ئێك کۆم بکەت و ب ڤی ئاوایی:

١- **کورتکرن**: کورتکرنا نڤێژا چارڕەکعەتە (یا نیڤرۆ و یا ئێڤاری و یا عەیشا)، ئانکو کورتکرن د یا سپێدەیێ و مەغرەبدا نینە. بەلگە ل سەر کورتکرنێ ئەوە خودێ دبێژت: **((وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيسَ عَلَيكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ))** **(النساء ١٠١)** ئانکو: ئەگەر هوون ب وەغەرەکێ چوون، دورستە هوون نڤێژا خوە کورت بکەن. هەروەسا پێغەمبەر ژی (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((صدقة تصدق الله بها عليكم فاقبلوا صَدَقته))** **(ل سەر ئێك دەنگن)**. ئانکو: خێرەکە خودێ د گەل هەوە کرییە، خێرا وی وەرگرن و قەبوول بکەن.

حوکمێ وێ:

نڤێژا ڕێباری سونەتەکا موکومە، چونکی دەستووردان و دیارییەکە ژ نك خودێ، دڤێت پێگیری پێ بێتە کرن و ژێ بێتە وەرگرتن.

دووراتییا وەغەرێ:

دووراتییا وەغەرێ ژ بەرێ هندەك زانایانڤە ب (٨٤) کیلۆمێتران هاتییە دەستنیشانکرن. دبێژن دڤێت کێمتر نەبت. و جودایی ژی نەئێختینە ناڤبەرا وەغەرا تورمبێلێ یان یا فڕۆکەیێ یان یا شەمەندەفڕێ و یان ئەوا ب پێیان دئێتە کرن...

تێبینی: ئەگەر ڕێباری نڤێژا چارڕەکعەت ب جەماعەت ل پشت ئیمامێ خوەجە کر، دڤێت وەکی ئیمامی و جەماعەتا نڤێژکەران، چار ڕەکعەتان بکەت.

٢- **کۆمکرن**: د وان نڤێژاندایە ئەوێن ل دوو ئێك و دەمێ وان ب سەرێکڤە، وەکی نڤێژا نیڤرۆ و یا ئێڤاری و نڤێژا مەغرەب و یا عەیشا و ب ڤی ئاوایی:

أ- ڕێبار دێ دەمێ نڤێژا نیڤرۆ، نڤێژا ئێڤاری پێشئێخت و پشتی یا نیڤرۆ کەت، و دبێژنە ڤێ (کۆمکرنا پێشئێختی) یان دێ یا نیڤرۆ پاشئێخت و دەمێ یا ئێڤاری و بەری وێ کەت، و دبێژنە ڤێ (کۆمکرنا پاشئێختی).

ب- ڕێبار دێ نڤێژا مەغرەب و عەیشا ژی د دەمێ ئێك ژ هەردو نڤێژاندا كەت، ڤێجا چ یا عەیشا پێشبێخت و پشتی یا مەغرەب بكەت، چ ژی یا مەغرەب پاشبێخت و بەری یا عەیشا بكەت.

ج- نڤێژا سپێدەیێ د گەل چو نڤێژان نائێتە كۆمكرن، هەروەسا نڤێژا مەغرەب د گەل چو نڤێژان نائێتە كورتكرن.

پێكڤە كورتكرن و كۆمكرنا نڤێژا نیڤرۆ و یا ئێڤاری:

ڕێبار دێ ئنیەتا كرنا نڤێژا نیڤرۆ و یا ئێڤاری پێكڤە كورتكری یان كۆمكری ئینت و بێژت: من ئنیەتە دو ڕەكعەت نڤێژا نیڤرۆ د گەل یا ئێڤاری كورتكری و كۆمكری بكەم. و كرنا وان ب ڤی ئاوایییە:

١- دێ دو ڕەكعەت نڤێژا نیڤرۆ كەت و سلاڤ دەت.

٢- دێ دو ڕەكعەت نڤێژا ئێڤاری كەت و سلاڤ دەت.

٣- چو نڤێژێن سونەت و غەیری سونەت نائێختە ناڤبەرا نڤێژا نیڤرۆ و یا ئێڤاری.

دان و ستاندن:

١- چ پەندیاری و حیكمەت د فەرماندانا نڤێژا ڕێباریدا هەیە؟

٢- ڕامان ژ كورتكرنا نڤێژێ چیە؟ و چ بەلگە ل سەر هەیە؟

٣- مەرەم ژ كۆمكرنێ چیە د نڤێژا ڕێباریدا؟

٤- ڕێبار دێ چاوا كورتكرن و كۆمكرنێ ب جە ئینت، ئەگەر ڤیا نڤێژا ئێڤاری پێشبێخت؟

٥- ڤان ڤالاهییان ب پەیڤ و دەستەواژەیێن گونجایی تەژی بكە:

نڤێژا ڕێباری .... موكومە، و كورتكرن د نڤێژا .... و نڤێژا .... دا نینە، دووراتییا وەغەرێ ژ بەرێ هندەك زانایانڤە ب .... هاتییە دەستنیشانكرن، و نڤێژا مەغرەب د گەل .... نائێتە كورتكرن.

٦- ئەگەرێ ڤان چیە؟:

١- ئەگەر ڕێباری نڤێژا چارڕەكعەت ب جەماعەت ل پشت ئیمامێ خوەجە كر، دێ وەكی ئیمامی و جەماعەتا نڤێژكەران، چار ڕەكعەتان كەت.

٢- نڤێژا سپێدەیێ د گەل چو نڤێژان نائێتە كۆمكرن.

وانەیا بیست و سێیێ

نڤێژا بارانێ

گرنگییا نڤێژا بارانێ:

ئاڤ پێدڤییە بۆ بەردەوامییا ژین و ژیارێ، مرۆڤ و گیانەوەر و شینکاتی پێکڤە مفایی ژێ وەردگرن. خودێ دبێژت: ((**وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ**)) (**الانبیاء٣٠**). ئەگەر بۆ دەمەکی درێژ باران ژ جهەکێ هاتنە بڕین و ئەرد و شینکاتی هەڤتووشی هشکاتییێ بوون، موسلمان نڤێژا بارانێ - کو سونەتەکا موکومە - دکەن و تێدا داخوازێ ژ خودێ دکەن، دلۆڤانی و هاریکارییا خوە ب سەر واندا داڕێژت و وان ژ بارانان بێبار نەکەت.

چاواییا کرنا نڤێژێ:

باشترە بەری کرنا ڤێ نڤێژێ ب چەند ڕۆژەکان خەلك ژ بەرێ ئیمامیڤە بێتە ئاگەهدارکرن، و داخواز ژ وان بێتە کرن ل خوە بزڤڕن و دەست ژ گونەهێن خوە بەردەن و پێگیرییێ ب فەرمانێن خودێ بکەن و خوە بۆ نڤێژا بارانێ بەرهەڤ بکەن. نڤێژا ژێگۆتی ب جەماعەت و بێ بانگ و بێ قامەت دئێتە کرن، تنێ ب گۆتنا (الصلاة جامعة) خەلك بۆ دئێتە گازیکرن، و باشترە ژ دەرڤەیی گوندی یان باژێری بێتە کرن. نڤێژا بارانێ وەکی نڤێژا هەردو جەژنان دو ڕەکعەتن و خواندن تێدا ب دەنگێ بلندە و ب ڤی ئاوایی دئێتە کرن:

١- ئیمام د ڕەکعەتا ئێکێدا بەری خواندنا سۆرەتا (فاتیحە)یێ حەفت تەکبیران دێ دەت، و پشتی خواندنا (فاتیحە)یێ، سۆرەتا (سبح اسم ربك الاعلی) دێ خوونت.

٢- ئیمام د ڕەکعەتا دوویێدا و بەری خواندنا سۆرەتا (فاتیحە)یێ پێنج تەکبیران دێ دەت، و پشتی خواندنا (فاتیحە)یێ، سۆرەتا (هل أتاك حديث الغاشية) دێ خوونت.

٣- پشتی ب دووماهیهاتنا نڤێژێ ئیمام دێ ڕابت گۆتارەکێ خوونت و دێ تێدا گەلەك دوعایان کەت و داخوازا بارانێ ژ خودێ کەت و جارەکا دی دوعایان دێ کەت و نڤێژکەر دێ پشتی هەر دوعایەکێ بێژن (ئامین).

٤- ئیمام دێ خوە بەرقیبلە کەت، و نڤێژکەر ژی دێ چاڤ لێ کەن و پێکڤە (ئەو و نڤێژکەر) کراسێن خوە ڤاژی دێ کەنە بەرخوە. ب ڤێ چەندێ نڤێژا بارانێ ژ یا هەردو جەژنان جودایە. پاشێ پێکڤە (ئیمام و نڤێژکەر) دێ چەند دوعایەکان بۆ خوە ژ خودێ کەن و فەرڤن.

ئێك ژ وان دوعایێن پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) بۆ داخوازا بارانێ کری:

((اللهم اسقنا الغيث ولاتجعلنا من القانطين، اللهم أنبت لنا الزرع، وانزل علينا بركات السماء، وانبت لنا من بركات الأرض، اللهم أكشف عنا البلاء، اللهم إنا نستغفرك، انك كنت بنا غفارا، فارسل السماء علينا مدرارا، اللهم إسقِ عبادك، وبهائمك، وأنشر رَحمتك، واحي بلدك الميت)). ئانكو: خودێوۆ بارانێ ب سەر مەدا دارێژە و مە نەکە ژ وان کەسان ئەوێن ژ دلۆڤانییا تە بێ هیڤی. خودێوۆ شینکاتی و زەڤییێن مە شین بکە، و بەرەکەتا ئەسمانی ب سەر مەدا ببارینە، و ژ بەرەکەتا ئەردی شینکاتییێ بدە مە. خودێوۆ بەلایێ ژ مە ڤەگێڕە. خودێوۆ ئەم داخوازا گونەهـژێبرنێ ژ تە دکەین، گونەهـژێبرێ مە هەر تویی. بەرەکەتا ئەسمانی ب سەر مەدا دارێژە، خودێوۆ بەندە و گیانەوەرێن خوە تێرئاڤ بکە و دلۆڤانییا خوە ب سەر واندا بەلاڤ بکە و ڕوحێ ب ڤی باژێرێ خوە یێ مریدا بینە و زێندی بکە.

دان و ستاندن

١- ڕامانا داخوازا بارانێ چیه؟

٢- حوكمێ نڤێژا بارانێ چیه؟

٣- ب چ نڤێژا بارانێ، ژ نڤێژا هەردو جەژنان جودایه؟

٤- نڤێژا بارانێ چەند ڕەكعەتن؟

٥- ڤان ڤالاهییان تەژی بكه:

نڤێژا بارانێ ب جەماعەت و بێ .... و بێ .... دئێته كرن، تنێ ب گۆتنا ....

خەلك بۆ دئێته گازیكرن، و باشتره ژ دەرڤەیی .... بێته كرن، و باشتره بەری كرنا ڤێ

نڤێژێ .... خەلك ژ بەرێ ئیمامیڤه ....

٦-دوعایا نڤێژا بارانێ ژ بەر بكه و بنڤیسه.

وانەیا بیست و چارێ

نڤێژا ڕۆژغەیرین و هەیڤغەیرینێ

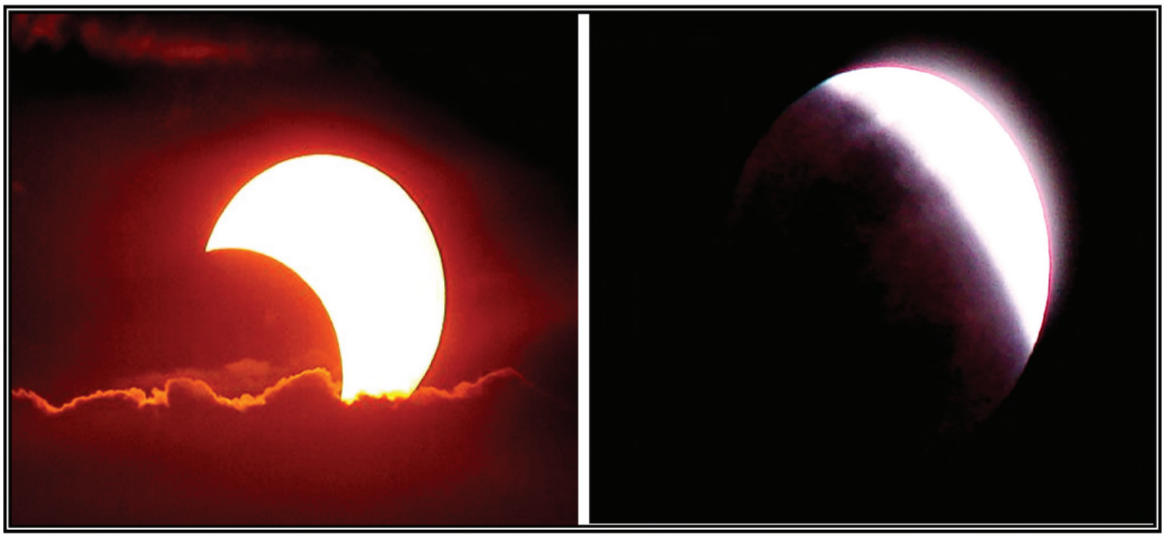

ڕۆژ و هەیڤ ژ نیشانێن مەزناتییا خودایێ پەروەردگارن. دەمێ ئەرد دکەڤتە ناڤبەرا ڕۆژێ و هەیڤێ، هەیڤ دغەیرت و تاری ڕوویێ وێ هلدچنت و دەمێ هەیڤ دکەڤتە ناڤبەرا ڕۆژێ و ئەردی، ڕۆژ دغەیرت. دینێ مە چو ئالییێن ژین و ژیاری نەداییـنە پشت خوە، هەتا پووتە ب غەیرینا ڕۆژێ و هەیڤێ ژی کرییە. د دینێ مەدا سونەتە، دەمێ ڕۆژ یان هەیڤ دغەیرت، نڤێژا ڕۆژغەیرین و هەیڤغەیرینێ بێتە کرن.

چاواییا کرنا نڤێژێ:

دەمێ ڕۆژ یان هەیڤ دغەیرت، دو ڕەکعەت نڤێژ دئێنە کرن، هەر ڕەکعەتەکێ دو ڕابوون تێدانە، خواندن د ڤان ڕابووناندا دئێتە درێژکرن. هەروەسا هەر ڕەکعەتەکێ دو داچەمیان ژی تێدانە، تەسبیح د ڤان داچەمیاناندا دئێتە درێژکرن.

نڤێژا ژێگۆتی، سونەتە، چونکی پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: ((انَّ الشّمسَ والقمر آیتان من آیات الله لا ینکسفان لموت أحد ولا لحیاته، فاذا رأیتم ذلك فصَلُّوا وادعوا الله تعالی)) (بوخاری و موسلم ڤەگێڕاییە). ئانکو: هندی ڕۆژ و هەیڤن، دو نیشانن ژ نیشانێن خودێ، بۆ مرنا کەسێ و بۆ ژینا کەسێ نائێنە غەیرین، ئەگەر هەوە دیت غەیرین، نڤێژێ بکەن و دوعایێ ژ خودێ بکەن.

باشترە ئەڤ نڤێژە ب جەماعەت بێتە کرن و گازی ب ڤی ئاوایی (الصلاة جامعة) بۆ بێتە هلدێران، و سونەتە ژی پشتی نڤێژێ، دو گۆتارێن وەکی یێن نڤێژا ئەینییێ، بۆ بێنە خواندن.

دان و ستاندن:

- ئەگەرێ كرنا نڤێژا ڕۆژگەیرینێ چیە؟
- ئەرێ پشتی نڤێژا ڕۆژگەیرینێ گۆتارەك هەیە؟

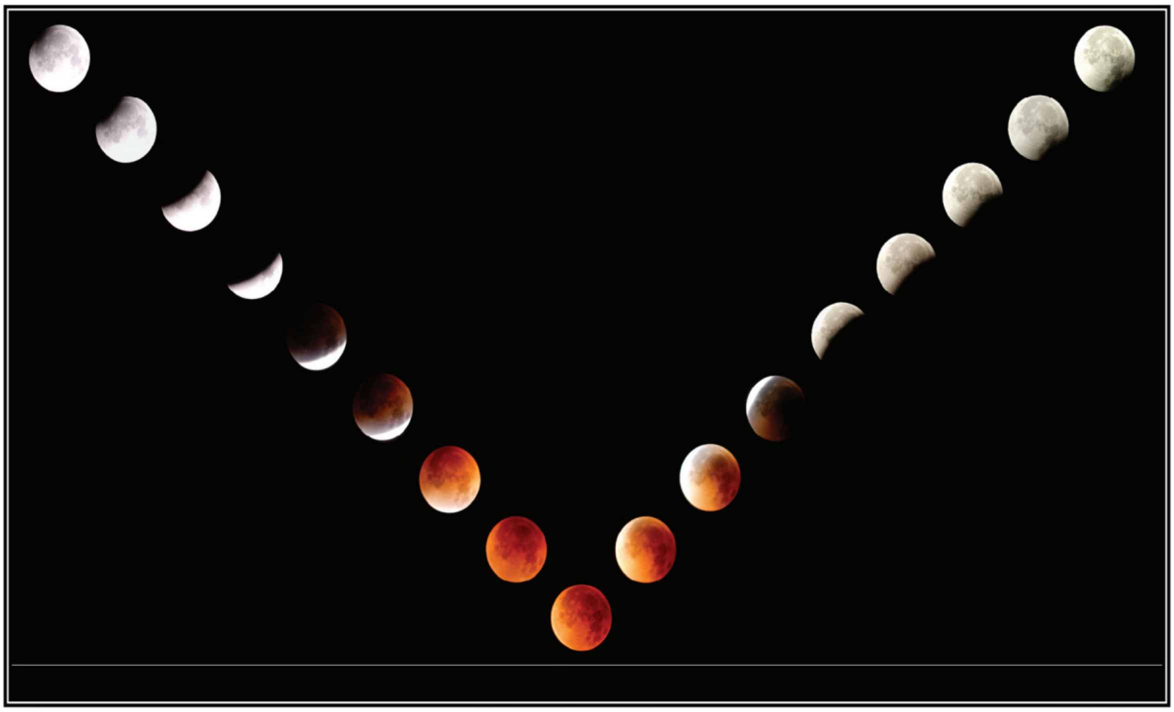

وانەیا بیست و پێنجێ

نڤێژا مری

گرنگییا نڤێژێ:

د ئیسلامێدا رێزەکا مەزن ل مرۆڤی دئێتە گرتن، چ ساخ بت چ ژی مری. دەمێ مرۆڤێ موسلمان دمرت، ئیسلام وەك ئەرك ل سەر موسلمانان فەر دکەت:

١- تەرمێ وی بشۆن و بێنخوەش بکەن و کفن بکەن.

٢- نڤێژا مری ل سەر بکەن.

٣- ل دوو تەرمێ وی بچن و ڤەشێرن (بنئاخ بکەن) و دوعایان بۆ بکەن.

٤- پشکدارییێ د نەخوەشی و خەمێن خودانێن مریدا بکەن.

بەلگە ل سەر خێرا وێ:

پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژت: **((من شهد الجنازة حتى يُصلى عليها فلهُ قيراط، ومن شهدها حتى تدفن فله قيراطان، قيل: ما القيراطان: قال مثل الجبلين العظيمين))**. ئانکو: کەسێ ل سەر تەرمێ موسلمانەکێ بەرهەڤ ببت، هەتا نڤێژ ژی ل سەر دئێتە کرن، قیراتەکا خێرێ دێ ب بەر کەڤت، و کەسێ ل سەر بەرهەڤ ببت، هەتا دئێتە ڤەشارتن و بنئاخکرن، دو قیراتێن خێرێ دێ ب بەر کەڤن. پسیار ژ پێغەمبەری هاتە کرن، کا دو قیرات چنە، ئینا گۆت: تەمەت دو چیایێن مەزنن.

حوکمێ وێ:

نڤێژا مری (فرض كفاية)ە، ئانکو: هندەك پێ رابن و بکەن، ل سەر یێن نەکری ژی رادبت.

چاوابییا کرنا وێ:

نڤێژەکا بێ داچەمیان و بێ سوجدەبرن و بێ روونشتنە، و خواندن تێدا ژ بەرێ ئیمامیڤە بێ دەنگ دەرئێخستنە. رێ و رەسمێن نڤێژا مری ژی ب ڤی ئاوایینە:

١- تەرم دێ ئێتە بەرقیبلەکرن.

٢- نڤێژکەر بەرقیبلە و ل پشت ئیمامی ب رێز دێ راوەستن، و باشترە رێزێن وان ژ سێیان کێمتر نەبن.

٣- ئیمام چار تەکبیران دێ دەت، ئانکو چارجا دێ بێژت (الله اكبر)، و د هەر تەکبیرەکێدا، دەستەدوعا دێ دەستێن خوە بلند کەت، و نڤێژکەر ژی دێ ل دووڤ تەکبیران دەن و ب ڤی ئاوایی:

أ- تەکبیرا ئێکێ: پشتی وێ، ئیمام و جەماعەت، سۆرەتا (فاتیحە)یێ، د دلێ خوەدا، ئانکو بێ دەنگ دەرئێخستن، دێ خوونن.

ب- تەكبیرا دوییێ: پشتی وێ، ئیمام ب جەماعەتڤە، دێ سلاڤا ئیبراهیمی خوونن، كو ئەڤەیە:

((اللهم صلِّ على محمدٍ وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم أنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد)).

ج- تەكبیرا سێیێ: پشتی وێ، داخوازا دلۆڤانی و گونەهژێبرنێ بۆ مری دێ ئێتە خوازتن و باشترە ب ڤی ئاوایی بت: **((اللهم اغفر لحينا وميتنا، وشاهدنا وغائبنا، وصغيرنا وكبيرنا، وذكرنا وانثانا، اللهم من احييته منا فاحيه على الاسلام ومن توفيته منا فتوفه على الايمان، اللهم ان كان محسناً فزد في احسانه وان كان مسيئاً فتجاوز عنه... ياأرحم الراحمين))**. ئانكو: خودێوۆ، تو ل گونەهێن ساخ و مرییێن مە، حازر و نەحازرێ مە، بچووك و مەزنێ مە، ژ نێر و مێیان، ببۆری. خودێوۆ، هەچییێ ژ مە تە هێلا ساخ، ل سەر ئیسلامێ بهێلی، و هەچییێ تە مراند، تو ل سەر باوەرێ بمرینی، خودێوۆ، ئەگەر قەنج بت، تو قەنجتر لێ بكەی، و ئەگەر ژ خوە خراب بت، تو لێ ببۆری، هەی دلۆڤانێ ژ هەمی دلۆڤانانان، دلۆڤانتر.

ئەگەر مری زارۆك بت، دێ دوعایا هندێ ئێتە كرن، كو خێرا دەیبابان پێ بێتە زێدەكرن و خودێ مرییێ وان بدەتە د گەل مرۆڤێن باش و ژ وان بهەژمێرت.

د- تەكبیرا چارێ: پشتی وێ ئەڤ دوعایە دێ ئێتە خواندن: ((اللهم لاتحرمنا اجره ولاتفتنا بعده، واغفر لنا وله - ئانكو: خودێوۆ تو مە ژ خێرا وی بێ بار نەكی، و پشتی وی مە ب سەردا نەبەی، و ل گونەهێن مە و وی ببۆری)). پاشێ ئیمام نڤێژا مری ب سلاڤا ملێ ڕاستێ و یێ چەپێ ب دووماهی بینت و بێژت: **(السلام عليكم ورحمة الله)**، و دورستە سلاڤا ملێ ڕاستێ ب تنێ ژی بدەت.

تشتێ نەدورست د دەمێ ڕاكرن و ڤەشارتنا تەرمێ مریدا:

١- دانانەخوە و خوەڤوتانە ب تەپ و كولمان.

٢- ڤێڕی و گرییا ب دەنگێ بلندە.

٣- پێگۆتنە ب مری و كار و كریار و باشییێن وی.

٤- تەرمێ مری ل مزگەفتێ، ل جهێ قیبلەیا نڤێژكەران بێتە دانان، بەری نڤێژ ل سەر بێتە كرن.

٥- دەمێ مری دبنە گۆرستانێ، ژن ژی د گەل تەرمێ وی بچن.

دان و ستاندن

١- وی تشتی بێژە ئەوێ پێدڤی موسلمان د دەرهەقێ مریدا بکەن؟

٢- چەند تەکبیر د نڤێژا مریدا هەنە؟

٣- بەلگە چیە ل سەر خێرا نڤێژا مری؟

٤- ڤان ڤالاهییان ب پەیڤ و دەستەواژەییێن گونجایی داگرە:

نڤێژا مری (فرض ....)ە، نڤێژەکا بێ .... و بێ .... و بێ .... و خواندن تێدا ب دەنگێ .... و باشترە هەژمارا ڕێزێن نڤێژکەران ژ .... کێمتر نەبن.

٥- وێ دوعایا تە ژ بەر، ئەوا بۆ مری دئێتە خواندن بێژە.

٦- دوعایا پێدڤی بۆ مری بێتە خواندن، ئەگەر مری زاڕۆك بت، کیژکە؟

٧- هندەك ژ وان تشتێن نەدورست دیار بکە، ئەوێن د دەمێ ڕاکرن و ڤەشارتنا تەرمێ مریدا دئێنە کرن.

وانەیا بیست و شەشێ

ڕەوشتێن بەهی و سەرخوەشییان

سەرخوەشی: ئەوە پشتی مرنا کەسەکێ، مرۆڤ ل بەر دلێ مالا مری بدەت و داخوازێ ژ خودانێن وی بکەت بێنا خوە ل سەر ڤێ نەخوەشییێ فرەه بکەن و ب قەدەرا خوە ڕازی ببن.

ئاخفتنێن د سەرخوەشییاندا دئێنە گۆتن:

سەرخوەشی ب هەر ئاخفتنەکا دلخوەشکەر دئێتە جهێنان، نەخوەشی پێ ل سەر مالا مری و خودانێن وی سڤك ببت و خەمێن وان پێ ڤەڕەڤن، و داخوازا بێنفرەهکرنێ تێدا بت. ئێك ژ وان گۆتنێن پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) د سەرخوەشییاندا دگۆتە خودانێ مری، ئەڤەبوو: **((ان لله ما أخذ، وله ما اعطى، وكل شيء عنده بأجلٍ مُسمى، فلتصبر ولتحتسب). (بوخاری ڤەگێڕاییە).** ئانکو: ئەوێ خودێ بری، هەر ئەوی داییە، و ئەوێ دایی ژی هەر یێ وییە، و هەر تشتەك ل دەڤ ب ڕۆژا خوە دچت، بێنا خوە فرەه بکە، دا خودێ بۆ تە ب خێر بنڤیست.

و ژ گۆتنێن بەلاڤ ئەوێن د سەرخوەشییاندا دبێژنە خودانێ مری: **(خودێ خێرا تە مەزن بکەت، و دلێ تە خوەش بکەت و ل گونەهێن مرییێ تە ببۆرت و جهێ وی خوەش بکەت).** ئەوێ سەرخوەشییا وی دئێتە کرن، د بەرسڤا سەرخوەشیکەریدا دبێژت: خودێ خێرا تە بنڤیست، و چو نەخوەشییان نیشا تە نەدەت.

سەرخوەشی دورستە:

سەرخوەشیکرن خێرە و دورستە، چ بۆ زەلامان بت، چ ژی بۆ ژن و زاڕۆکان. گەلەك فەرمۆدە ژ کیسێ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) ل سەر خێرا سەرخوەشییێ، هاتینە ڤەگوهازتن، ژ وان: **((من عزى مصاباً فله مثل أجره – ئەوێ سەرخوەشییا خودان مرییەکێ بکەت، تەممەت خێرا خودانێ مری دێ گەهتێ)) (ئیبن ماجە و بەیهەقی داییە دیارکرن).** ئەڤە هەمی ژ بەر وێ دلپێڤەیی و دلۆڤانی و هاریکارییا تێدا.

د ئیسلامێدا، دەمێ دورستێ بۆ سەرخوەشیکرنێ هاتییە ڤەبڕین و دەستنیشانکرن، پشتی ڤەشارتن و بنئاخکرنا مری، سێ ڕۆژن. و پشتی سێ ڕۆژان، تنێ بۆ وان کەسان دورستە، ئەوێن ژ دوور هاتین، یان ئەوێن نەحازر و ژێ بێئاگەه.

چێكرنا خوارنێ بۆ مالا مری:

یا باشتر و چێتر ئەوە، دەر و جیران و كەس و كار و نێزیكێن مالا مری خوارنێ بۆ وان بەرهەڤ بكەن، و نەهێلنە ب هیڤییا وانڤە، هەروەكی پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) فەرمان پێ دایی و گۆتی، دەمێ (جەعفەرێ كورێ ئەبیتالب) مری: **((اصنعوا لآل جعفر طعاماً فقد أتاهم مايشغلهم – خوارنێ بۆ مالا جەعفەر چێكەن، ب نەخوەشییا خوەڤە مژوولن)) (ئەحمەد و ترمذي و حاكم ڤەگێڕاییە)**. باش نینە مالا مری و خودانێن وی، ب چێكرنا خوارنێڤە مژوول ببن، خوارنا وان و یا بەهیچنێن (بەهیدارێن) ژ دوور هاتین، دكەڤتە سەر دەر و جیران و كەس و كار و نێزیكێن مری.

رێك و رەوشتێن نەدورست د شین و بەهییاندا:

١- ل بەر خوەكرنا جلكێن رەش و شین، و ب خوەڤەكرنا هەر نیشانەكا خەم پێ بێتە دیاركرن.

٢- نەتراشینا رهان وەك نیشان بۆ خەمخوارنێ، ژ بەرێ نێزیك و هەڤال و هۆگرێن مریڤە.

٣- مەزاختنا گەلەك پارە و مالی ژ ئێكا مەزناتی و خوەدەرئێخستنێڤە، ب رێكا بەرهەڤكرنا سفرەیێن زێدەمەزنێن خوارنێ، ژ بەرێ مالا مری یان كەس و كارێن ویڤە.

٤- نووكرنا خەم و شینا مری، ب رێكا دانا حەفتیك و چلرۆژك و سەرسالا مری.

٥- دیاركرن و درێژكرنا خەم و شینێ، پتر ژ سێ رۆژان.

دان و ستاندن

١- رامانا سەرخوەشییێ چیە؟

٢- بەهی و سەرخوەشی چەند رۆژن؟

٣- كی دێ خوارنێ بۆ خودانێن مری چێكەت؟

٤- ئاخڤتنا بەلاڤا سەرخوەشی پێ دئێتە كرن، كیژكە؟

٥- بەلگە ل سەر خێرا سەرخوەشییێ چیە؟

٦- ڤان ڤالاهییان ب پەیڤ و دەستەواژەیێن گونجایی تەژی بكە:

سەرخوەشیكرن .... چ بۆ زەلامان بت، چ ژی بۆ .... و .... باش نینە .... ب چێكرنا خوارنێڤە مژوول ببن.

٧ - هندەك ژ وان رێك و رەوشتێن نەدورست بێژە، ئەوێن د شین و بەهییاندا دئێنە كرن؟

وانەیا بیست و حەفتێ

ژ ڕەوشتێن فێرکرنێ

حەسەن و حوسەین (خودێ ژ وان ڕازی بت) - خۆرت بوون - پیرەمێرەك دیتن، دەستنڤێژ باش نەدگرت، بەرێ خوە دانە ئێكدو و ڤیان بێژنێ، چونکی پێدڤییە مرۆڤێ موسلمان دەمێ برایێ خوە یێ موسلمان ل سەر خەلەتییێ دبینت، دڤێت ڕێکا ڕاست و دورست نیشا بدەت و تشتێ نەزانت بۆ بێژت، نەمازە د وارێ دینیدا. لێ بەلێ ئەو بچووك بوون و ڕوویێ وان نەگرت ئێكسەر بێژنە پیرەمێری دەستنڤێژگرتنا تە خەلەتە، دزانین نە ژ ڕەوشتێ مرۆڤێ موسلمانە، ئێكسەر بێژتە یێ ژ خوە مەزنتر تو خەلەتی. ئینا هزرێن خوە د ڕێکەکێدا کرن، کو پێ دەستنڤێژا دورست نیشا پیرەمێری بدەن. حەسەن - برایێ مەزن بوو - خوە نێزیکی پیرەمێری کر و گۆتێ: مام، ئەز و برایێ خوە یێ بچووك ل سەر دەستنڤێژێ ب جرە چوویینە، ئەو دبێژتە من: دەستنڤێژا من ژ یا تە دورستترە، و ئەز دبێژمێ: نەخێر یا من دورستترە. مە دڤێت تو بکەڤییە ناڤبەرا مە و بەرێ خوە بدییێ، کا دەستنڤێژا کێ ژ مە ژ یا کێ دورسترە. حەسەن ڕابوو ل پێش چاڤێن پیرەمێری، دەستنڤێژا خوە گرت، پاشێ حوسەین ژی ڕابوو دەستنڤێژا خوە جوان گرت. پیرەمێر ب ڕێکا دەستنڤێژگرتنا وان ب سەر خەلەتییا خوە هلبوو و هەروەسا ب سەر سنج و ڕەوشتێ بلندێ هەردو نەڤییێن پێغەمبەری ژی (سلاڤ لێ بن) هلبوو، و زانی مەرەما وان ژ ڤێ هەمییێ ئەوبوو، خەلەتییا دەستنڤێژا وی نیشا بدەن بێ کو بێژنێ تو خەلەتی. کەیفا پیرەمێری گەلەك هات و داخوازا خێر و خوەشییێ بۆ وان ژی ژ خودێ کر.

وانەیێن ژێ بێنە وەرگرتن:

١. دڤێت ئەم بەرێ موسلمانان هەردەم بدەینە کارێ خێرێ و دینێ وان نیشا وان بدەین.

٢. پێدڤییە دەمێ بچووك سەرەدەرییێ د گەل یێ ژ خوە مەزنتر دکەت، ڕێزێ لێ بگرت.

٣. فەرە گوهدارییا ئاخفتنا بچووکی ژی بکەین و دڤێت ئەم پێ ژی بکەین، ئەگەر ژ مە دورستتر بت.

دان و ستاندن

١- حەسەن و حوسەین کینە؟ کی ژ وان ژ کێ مەزنترە؟

٢- گرنگییا دەستنڤێژێ د نڤێژێدا، دیار بکە.

٣- دەستنڤێژا پیرەمێری چاوابوو؟

٤- ئەگەر تە ئێك دیت نڤێژا خوە دورست ناکەت، دێ چ کەی؟

سەحابییێ قەدرگران جابانێ کورد

دەمێ مرۆڤ دیرۆکا ئیسلامێ فەدکۆلت، دگەهتە وێ باوەرێ کو هەمی مللەتێن موسلمان و هەر ئێکێ ب ڕەنگەکێ و ج کێم و ج زێدە، پشکداری د ئاڤاکرن و چێکرنا شارستانییا ئیسلامییا مەزندا کرینە، هەر ژ گزیرتەیا عەرەبی بگرە، هەتا دگەهییە سەرانسەرێ جیهانا ئیسلامییا بەرفرەه. هەڤبەندی و براتییا باوەرێ موسلمان ب ئاوایەکی وەسا پێکڤە گرێددان و بەرێ وان ددا ئاڤاکرن و خەباتێ کو مل ب مل دەست و لەپێن لێنان و ئاڤاکرنێ بن، و هەمی پەژان و سینۆر و ناڤبڕ د سنگێ واندا بێنە شکاندن. نە ڕەنگ نە زمان نە ئەرد ئاستەنگ نەبوون د ناڤبەرا وان و هەڤکاری و پێکڤەگرێدان و تەکووزییێدا. هەمی تێکدا ئێك لەش بوون، دەمێ ئەندامەکی وی لەشی ئێشگرتی دبوو، لەش پێکڤە ل سەر تاگرتی و دژخەو دبوو. هۆسا هەمی ناڤبڕ و ئاستەنگ د ناڤبەرا واندا ڕابوون، ئاڤاهییێ شارستانییا ئیسلامی ل سەر دەستێ وان سەرپێ و تەکووز بوو. ئەڤە سەلمانێ فارسی بوو، وێ هە بیلالێ حەبەشی بوو، ئەوێ دی سوهەیبێ ڕۆمی بوو، و یێ دی ژ مللەتەکی جودایێ دی بوو.. جابانێ کورد (خودێ ژێ ڕازی بت) ئێك ژ وان هەڤال و هۆگرێن سەرکێشێن کۆما هەڤال و هۆگرێن پێغەمبەری یێن ئێکێ بوو. گەلەك ژێدەر و سەرەکانییا تل بۆ هندێ درێژکرییە کو وی ژی سەردەمەکێ هەڤالینیا پێغەمبەری کرییە، نەمازە پشتی مشەختبوونا وی و ل باژێرێ مەدینەیا پیرۆز، و ژ وان ژێدەران: (تفسیر روح المعانی) یا زانایێ ب ناڤ و دەنگ ئالووسی، و کتێبا (أسد الغابة) یا (ابن الاثیر)، و کتێبا (الاصابة في تمییز الصحابة) یا (ابن حجر العسقلاني) و هندەك ژێدەرێن دی. هەبوونا سەحابییەکی کورد ب ناڤێ (جابانێ کورد)، د ناڤ سەحابییێن پێغەمبەریدا، بەلگەیەکا ب هێزە، ل سەر هەبوونا هندەك جوونە هەڤبەندییان د ناڤبەرا مللەتێ کورد و مللەتێ عەرەبدا بەری ئیسلامێ ب دەمەکی نێزیك، ڤێجا ئەو هەڤبەندییە ج بازرگانی بن ج ژی یێن جیرانییێ بن. وە دیارە، هەڤناسینا ڤان هەردو مللەتان، هەتا سەردەمێ بەلاڤبوونا بانگ و گازییا ئیسلامی ژی، د ئاخ و کاخا گزیرتەیا عەرەبیدا بەردەوامی کێشاییە.

گەرما هەڤالینیا (جابانێ کورد) بۆ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) ل مەدینەیێ بوو، بەلگە ل سەر وێ چەندێ، ئەو فەرمۆدەنە ئەوێن وی ڤەگوهازتین، کو دوباری ب فەرمان و کاروبارێن جڤاکیڤە گرێدایی بوون، وەکی ژنئینانێ و وان. هندی سەردەمێ مەکی بوو، بانگ و گازی دوباری ل سەر بیر و باوەران بوو. لێ بەلێ سەردەمێ مەدەنی، دوباری ل دۆر پێکئینانا حوکمەتا ئیسلامی بوو، و هۆسا کاودان، بۆ ئاڤاکرنا شارستانییا ئیسلامی، بەرخوەش بوون. سەردەمێ ژێگۆتی، دەلیڤەیەکا گونجایی و بەرخوەش بوو، بۆ

بنـەجهكرن و مـاككرن و كووركرنـا بـاوەرىٚ، كـو خـوە فـەرمان و سـەرەدەرى و بـازاڕان ژى بگـرت. ڤـى سەحابييىٚ كوردىٚ ئاخفتن ل سەر، كوڕەك ژى هەبوو، ناڤىٚ وى (مەيموونىٚ كورد) بـوو، پشـتى سـەردەمىٚ پێغەمبـەرى (سـلاڤ لـىٚ بـن)، سـەردەمەكى خـوەش د گـەل تابعييـان ژى دەربـازكر. پشـتى ڤـىٚ كێـل و بێژنگكرنىٚ، دەستڕاستييێن مێژوويى مە دگەهيننە ڤان ئەنجامان:

١- (جابان) كوردە، و گەلەك سەرەكانى ڤىٚ چەندىٚ پشتڕاسـت دكـەن، نـەمازە ئـەوێن ل دۆر كوردينييـا كـوڕىٚ وى مەيموون دئاخڤن.

٢- (جابان) زمانىٚ عەرەبى باش دزانى، و ئەڤە بەلگەيەكا ڕۆنە ل سەر هنـدىٚ كـو دەمـەكى درێـژ ل حيجازىٚ بۆرانديیە.

٣- (جابـان) ژ سـەحابييانە، وى پێغەمبـەر (سـلاڤ لـىٚ بـن) ديتييـە، و فـەرمۆدە ژىٚ بهيسـتينە و ژىٚ ڤەگوهازتينـە ژى. ديـارە گەلـەك مرۆڤـەكى تـەقواداربوو، لـەو خـوە ژ هنـدىٚ دوور ئێخسـتييە كـو گەلـەك فەرمۆدەيان ژ پێغەمبەرى (سلاڤ لىٚ بن) ڤەگوهێزت، دا نەكەڤتە خەلەتييىٚ.

٤- نـە جـارەكىٚ ب تـنىٚ (جابـان) تشـت ژ پێغەمبـەرى بهيسـتييە، بـەلكو گەلـەك جـاران، و ديتنـا وى بـۆ پێغەمبەرى، نە هەما ديتنەكا سەرپىٚ بوو.

٥- دووماهييـا چـەرخىٚ نـەفامييىٚ و سـەرىٚ پەيـدابوونا ئيسـلامىٚ، عـەرەبان كـورد وەك مللـەت دنياسـين، و دزانين كورد مللەتەكى خوسەرن و ناڤىٚ تايبەتىٚ خوە هەيـە، و ئـەو و فـارس و تـرك ژێـك جودا دكـرن، گەلـەك سـەحابى ب نـاڤىٚ مللـەتىٚ خـوە دهاتنـە نياسين، وەك نموونـە: جابـانىٚ كـورد، سـەلمانىٚ فارسـى و سوهەيبىٚ ڕۆمى.

٦- بـىٚ گۆمـان، تايبەتمەنـدى و كەلـەپۆر و سـنج و ڕەوشـتێن ڕەسـەنێن مللـەتان، د شارسـتانييا ئيسـلاميدا پارستينە، بەلكو وەرارا وان پتر و خورتترە، چ يێن عەرەبان بن، چ ژى يـێن تـورك و فـارس و كـوردان بـن، ئەڤە هەمى ژ بەرىٚ و پاشييێدا، ستوون و ئاڤاكەرێن وىٚ شارستانييێنە.

٧- ئيسلام دينىٚ براتييێيە بۆ كورێن هەمى مللەتێن ژێك جودايێن موسلمان، هەروەسا دينىٚ تەكووزكارييا شارستانييە، بۆ هەمى ڕەنگ و جوونێن مرۆڤان، ل دووڤ گۆتنا خودايىٚ مەزن د قورئانا پيرۆزدا: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ)) **سۆرەتا (الحجرات ئايەتا ١٣).**

ڕاهێنان

(١)

بەرسڤا ڕاست ئەوا د ناڤبەرا دو کڤانادا بۆ ئەڤێن خوارێ هلبژێرە:

١- جابانێ کورد ژ (تابعینان، سەحابییان، هەڤچەرخان) بوو.

٢- جابانێ کورد ل حیجازێ ژیا بۆ (دەمەکی کورت، دەمەکی درێژ، دەمێ سالێکێ).

٣- جابان گەلەك (تەقوادار، چاڤتەنگ، ترسۆکە) بوو.

٤- مللەتێن ئیسلامی هەمییان پشکداری د (شەڕان، ئاڤاکرنا شارستانییا ئیسلامی)دا کر.

٥- ئیسلام دینێ براتییێ بوو د ناڤبەرا (کوڕێن مللەتێن ژێك جودا، عەرەبان ، هەڤپشکچێکەران)دا.

ڕاهێنان

(٢)

١- بۆچ جابان خوە دوور دئێخستن ژ ڤەگوهازتنا گەلەك فەرمۆدەیان؟

٢- ئەرێ عەرەبان کورد ژ نێزیك دناسین یان نە؟

٣- هەڤبەندییا بنیاتی د ناڤبەرا مللەتێن موسلماناندا چیە؟

٤- جابان کوڕەك هەبوو، ناڤێ وی و نازناڤێ وی چ بوو؟

٥- ناڤێ سێ سەحابییێن نەعەرەب بێژە.

وانەیا بیست و نەهێ

ژ ڤلیپێن دادوەرییا قازی شورەیحێ تابعی

ئێك ژ تابعییێن مەزن بوو، و ئێك ژ وان كەسان بوو ئەوێن ژ ڕێڤە و هێژ زوو سەرێ گوهدارییێ بۆ بانگێ ڕاستییێ چەماندی و ب هەمی گیانێ خوەڤە پێگیری پێ کری. ستێرا وی د وارێ دۆستپەروەرییێدا ب ئاوایەکی وەسا د ناڤ موسلماناندا گەش بوو، و پێك و پەییسك و ناڤ و دەنگێ وی د ناڤ مرۆڤێن زانا و خودانباوەراندا هند بلندبوو، گەهشتە وێ ڕادەیێ، خەلیفەیێ دویێ (عومەرێ کورێ خەتتاب) ژ بەر دادپەروەرییا وی، قازیپاتییا باژێرێ کۆفە سپارتێ. گۆتن و کریار و سەرهاتی و بڕیارێن دادپەروەرییا ڤی تابعییێ ڤەدرگرانێ بەرکەڤتی، گەلەك مشەنە د ناڤ بەرپەڕێن کتێبێن دیرۆکییێن وی دەمیدا، ئێك ژ وان ئەڤەیە:

دبێژن کوڕێ وی ڕۆژەکێ گۆتێ:

باب، دۆز و نەلێکییەك د ناڤبەرا من و هندەکاندا هەیە، بڕێنێ ئەگەر ئەزی هەق بم، دا داخوازا هەقێ خوە ژ وان بکەم و وان بکێشمە دادگەهێ، ئەگەر ژ خوە ئەو هەق بن، دا بچم پێکهاتنێ د گەل وان بکەم و بێ دادگەه وان قایل بکەم. پشتی ئەڤ ئاخڤتنە کری، چیرۆکا خوە و وان بۆ بابێ خوە شورەیح گۆت. شورەیح گۆتە کوڕێ خوە: هەڕە داخوازا خوە ل سەر وان ب ڕێڤە ببە و وان بکێشە دادگەهێ. کوڕێ وی ب پشتگەرمی چوو دەڤ نەیارێن خوە و داخواز ژ وان کر کو ئارێشەیا خوە ل دادگەهێ، بەرانبەری قازی (کو بابێ وییە) ب دووماهی بینن. دەمێ هەردو ئالی، بەرانبەری قازی ڕاوەستایین، و دۆز و ئارێشە کەڤتییە د تەرازوویا دادگەهێدا، هەقی ل سەر دەستێ قازی شورەیح بۆ نەیارێن کوڕێ وی کەڤت، و وان د دادگەهێدا سەرکەڤتن ب دەست خوەڤە ئینا. دەمێ شورەیح و کوڕێ خوە ڕێکا مال گرتین، ب ڕێڤە کوڕێ وی گۆتێ: باب ئەز پشتگەرمێ تە بووم و تە ئەز شەرمزارکرم، باوەرکە من بەری دادگەهێ، پسیارا خوە ب تە نەکربا، من گازندە ژ تە نەدکر. ئینا بابێ وی لێ ڤەگێڕا و گۆتێ: کوڕێ من، ژ خودێ باوەر بکە، ڤیانا تە ژ یا هەر تشتەکی ل سەر ڕوویێ ڤی ئەردی پتر د دلێ مندا، لێ پشتڕاست بە، خودێ ل دەڤ من ژ تە خوەشڤیترە. ئەز ترسیام بێژمە تە ئەو ژ تە هەقترن، چونکی دا ڕابی ڕێکا پێکهاتنێ گری و وان ب هندێ ڕازی کەی و هندەك هەقێ وان ب هندێ دا بەرزە بت. ئەها من ژ بەر هندێ گۆتە تە، هەڕە داخوازا هەقێ خوە ژ وان بکە و وان بکێشە دادگەهێ.

دان و ستاندن

١- سالۆخەتێن کەساتییا قازی شورەیحێ تابعی چنە؟

٢- بۆچ عومەرێ کوڕێ خەتتاب (خودێ ژێ ڕازی ببت) کرە قازی ل باژێرێ کۆفە؟

٣- کوڕی چ گۆتە بابێ خوە شورەیح؟ و بابێ وی چاوا لێ ڤەگێڕا؟

کوڕی گۆت ....

بابێ وی گۆتێ ....

٤- کوڕی چ گۆتە بابێ خوە، پشتی هەقی بۆ نەیارێن وی ئێخستی، و بابێ چاوا بەرسڤا کوڕێ خوە دا؟

کوڕی گۆت ....

بابێ وی گۆتێ ....

٥-چ چام ژ ڤێ چیرۆکێ دئێتە وەرگرتن؟

ژ بانهلدێرێن موسلمانێن كورد سەعیدێ نوورسی

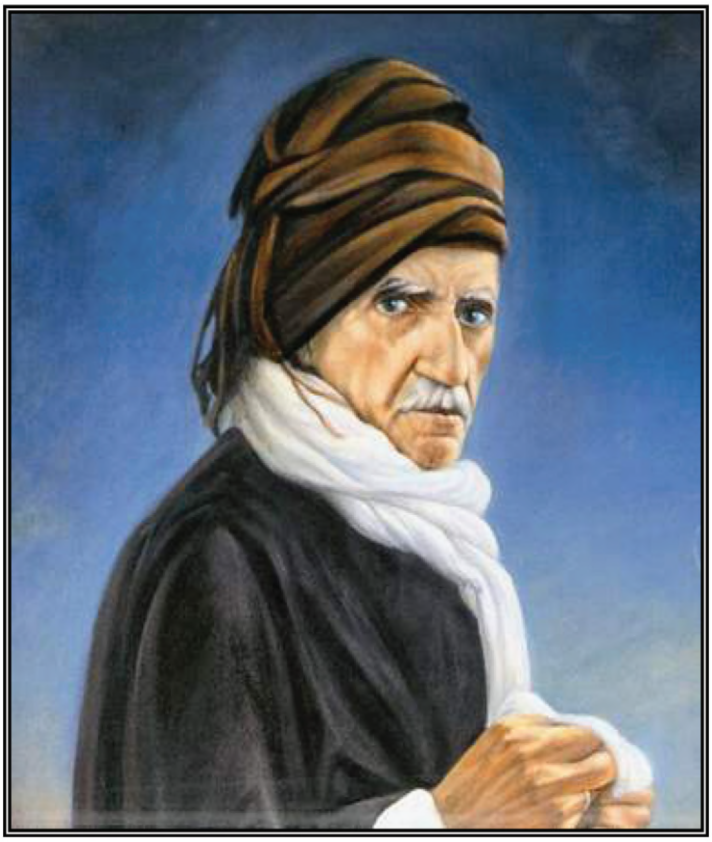

بوونا وی:

نـاڤێ وی سـەعید كـوڕێ مـیرزا كورێ مـیرزا كـورێ عـەلی كـوڕێ خـدر كـوڕێ مـیرزا خالیـدە، ل سـالا (١٨٧٣ز) ل گونـدێ (نوورس)ێ، ئەوێ سەر ب ویلایەتا (بتلیس)ێڤە، كو دكەڤتە ڕۆژهلاتی ئەنەدۆلێ، و ژ بنەمالەكا كورد، ب سەر دنیایێ كەڤت. زانینێن خوە یێن ئیسلامی و زانستێن نـوو، ل سـەر دەسـتێ زانـایێن بـاژێرێن وەلاتـێ توركی یێن وی وەختی وەرگرتن.

پێك و پەیسكا وی یا زانستی:

(نوورسـی) خـودانێ هزرەكا تیـژ و دژوار و بیردانكـەكا ب هێـز و هشـمەندییەكا تـەكووز بـوو. ژ بـەر زێـدەزانینا وی، د وارێ هـەمی زانینـێن ئیسـلامی و نەئیسـلامیدا، د دەمـەكی نـە گەلـەك درێـژدا بـوو زانایەكی بێ هەڤرك و مەزن، ناڤ و دەنگێ وی ل هەمی وەلاتـێ توركی و جیهانـا ئیسلامی گـەڕیا و بـەلاڤ بوو. (نوورسی) ژ بلی زمـانێ خـوە یـێ كـوردی، شـارەزایی د زمـانێ عـەرەبی و توركیـدا ژی هـەبوو. ژ بـۆ بەلاڤكرنا بانگ و گازی و پەیاما ئیسلامی یا سنگفرەه، گەلـەك بـاژێر تێكڤـەدان و قەسـتا گەلـەك جـه و واران كر، و شیا گەلەك ڤێرخواز و زانایان ل خوە كۆم بكەت، كو زانـینێ ژێ وەرگـرن و ل سـەر شـۆپا وی پێگاڤان خورت باڤێژن و ڕێكا وی بگرن. نوورسی گەلەك كتێب و نـامە هەنـە كـو گەلـەك وارێـن زانسـتان

ڤەدگرن، و ژ گرنگترین و ناڤدارترین کتێب و نڤیسارێن وی (نامەیێن ڕۆناهییێنە، کو ب عەرەبی دبێژنێ (رسائل النور).

کەساتییا وی:

(نوورسی) مێرەکی مێرین و مێرخاس بوو، پشکداری د گەلەک بزاڤ و تەڤگەرێن ئازادیخواز و بەرخوەدانانددا کر، و شیا ب ڕێکا گۆتن و کریار و نڤیسینێن خوە بەرگری و بەرەڤانییێ ژ بیر و باوەر و بنەمایێن دینێ ئیسلامێ یێ پاك و پاقژ و مافێن مرۆڤی بکەت، و بەردەوام داخوازا چاکسازییێن جڤاکی و سیاسی دکر، و ژ بەر هندێ، هەڤتووشی پیسترین و نەخوەشترین ستەمکارییێ بوو، گەلەك سالان و پڕ جاران ژ بەرێ ڕژێما دکتاتۆرا سەردەمێ خوەڤە، کەڤتە زیندانێ، و هاتە دوورئێخستن و سەرگومکرن بۆ جهێن دوور و دەراز و ڤەدەر. (نوورسی) گەلەك هەلوێستێن دیرۆکییێن بێ وێنە د گەل سەردارێن وێ ڕژێمێ و غەیری وێ هەنە، کو ڕاستگۆیی و خوەڕاگری و گۆتنا هەقییێ ددەنە خویاکرن. گەف و بەرگەرپانێن ب هەمی ڕێکان، ژ بەرێ وان سەردارانڤە هاتینە کرن، نەشیان وی ڕاوەستینن و دەستگرێدایی بکەن، یان دەڤێ وی بدەنە ئێك و بەرێ وی ژ وان هەلوێستێن خوەجە و نەلڤ وەرگێڕت. پشکداری د شەڕێ جیهانی یێ ئێکێدا کربوو، و هاتبوو ئێخسیرکرن، و ژ ئێخسیریێ ڕەڤیبوو، و ل دەستپێکا سەدسالا بیستێ کار بۆ دامەزراندنا زانینگەهەکا ئیسلامی یا وەکی زانینگەها ئەزهرێ کر، بەلێ ژ بەر دەستپێکرنا شەڕی ئەو کار ب جه نەهات، و وی خەم ژ بلندکرنا ئاستێ زانستی و ڕەوشەنبیری یێ گەلێ کوردستانێ دخوار، و د ڤێ ڕێکێدا وی ڕێبازا خوە د ژیانێ دا گوهاڕت و خوە ژ ژیانا سیاسی دوورکر و دەست ب نڤیسینا وان نامەیان کر یێن کو بـ (رسائل النور) هاتینە ناسین کو ژ قورئانێ دوەرگرتی بوون، و ب هزاران شاگرد ل سەر دەستێ وی ڕابووینە، و وان کۆمەلەکا بانگخوازییا نە سیاسی ب ناڤێ (کۆمەلا نوور) ئاڤاکر، و کتێبێن وی بۆ گەلەك زمانان هاتنە وەرگێڕان ژ وان زمانێ کوردی.

(٢٧) سال ژ ژیانا خۆ د گرتیخانە و دوورخستنێدا بۆراندینە و ل سالا ١٩٦٠ چوو بەر دلۆڤانییا خودێ پشتی ب هزاران بەرپەڕ و ب سەدان هزار شاگرد ل پاش خۆ هێلاین.

دان و ستاندن

١- نوورسی ل کیرێ ب سەر دنیایێ کەڤتییە؟ و کەنگێ؟

٢- نوورسی ل کیرێ خواندییە؟

٣- گرنگترین سالۆخەتێن کەسینییا نوورسی بێژە.

٤- ئەگەرێ ناڤدێرییا نوورسی یا جیهانی چیە؟

٥- نوورسی مێرەکی مێرین و مێرخاس بوو. بەرسڤا خوە ب هەلوێستەکی وی پشتگەرم بکە.

٦- ئەگەرێ ل پشت گەلەك زیندانیکرن و سەرگومکرنا وی چ بوو؟

ناڤەرۆك

ژ	بابەت	بپ
-١	پێشگۆتن	٣
	کۆرسێ ئێکێ	
-٢	وانەیا ئێکێ - بانهلدێری و بنسترا وێ..	٧
-٣	وانەیا دوێ - بانگهلدێری ژ بۆ گرتنا رێکا خودێ دڤێت چاوا بت؟	٩
-٤	وانەیا سێیێ - پەرستنا خودێ	١٢
-٥	وانەیا چارێ - جوونێن پەرستنان	١٥
-٦	وانەیا پێنجێ - پەسندکرنا پەرستنێ ل دەڤ خودێ و مەرجێن وێ	١٧
-٧	وانەیا شەشێ - گرتن و بەرزەنەکرنا مافێ مرۆڤانییێ	٢١
-٨	وانەیا حەفتێ - رەوشتێن گرتنا مرۆڤانییێ	٢٤
-٩	وانەیا هەشتێ - رەوشتێن بلندێن مرۆڤێ موسلمان	٢٧
-١٠	وانەیا نەهێ - شەرم	٣١
-١١	وانەیا دەهێ - بەرسڤدانا خرابییێ ب باشی و قەنجییێ	٣٥
-١٢	وانەیا یازدەیێ - نیشانێن کارێ (بەرسڤدانا خرابییێ ب باشییێ)	٣٨
-١٣	وانەیا دوازدەیێ - شیرەتێن قورئانی	٤١
-١٤	وانەیا سێزدەیێ - لێنەگرتن و لێبۆرین	٤٤
-١٥	وانەیا چاردەیێ - نەرمی و دلپێڤەیی و دلۆڤانییا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن)	٤٦
-١٦	وانەیا پازدەیێ - پارزتنا زمانی ژ خرابییێ	٤٩
-١٧	وانەیا شازدەیێ - مافێ رێکێ	٥٢
	کۆرسێ دویێ	
-١٨	وانەیا هەڤدەیێ - ستوون و سونەتێن نڤێژێ	٥٩
-١٩	وانەیا هەژدەیێ - نڤێژا ب جەماعەت	٦٣
-٢٠	وانەیا نۆزدەیێ - نڤێژا ئەینییێ	٦٥
-٢١	وانەیا بیستێ - مفایێن نڤێژا ئەینییێ	٦٦
-٢٢	وانەیا بیست و ئێکێ - نڤێژا هەردو جەژنان	٦٩
-٢٣	وانەیا بیست و دویێ - نڤێژا مرۆڤێ رێبار (کورتکرن و کۆمکرنا نڤێژێ)	٧٢

-٢٤	وانەیا بیست و سێیێ - نڤێژا بارانێ	٧٤
-٢٥	وانەیا بیست و چارێ - نڤێژا ڕۆژگیرین و هەیڤگیرینێ	٧٧
-٢٦	وانەیا بیست و پێنجێ - نڤێژا مری	٧٩
-٢٧	وانەیا بیست و شەشێ - ڕەوشتێن بەهی و سەرخوەشییان	٨٢
-٢٨	وانەیا بیست و حەفتێ - ژ ڕەوشتێن فێرکرنێ	٨٤
-٢٩	وانەیا بیست و هەشتێ - سەحابییێ قەدرگران جابانێ کورد	٨٥
-٣٠	وانەیا بیست و نەهێ - ژ فلییێن قازی شورەیحێ تابعی	٨٨
-٣١	وانەیا سهێ - ژ بانهلدێرێن موسلمانێن کورد سەعیدێ نوورسی	٩٠
-٣٢	ناڤەڕۆک	٩٣ - ٩٤